

ZAPISNIK

sa 50. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, održane 23. decembra 2019. godine

Sjednica je počela u 10 sati i 15 minuta.

Sjednici je predsjedavao dr Halil Duković, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: dr Suad Numanović, Mirsad Murić, Žana Filipović, mr Branka Tanasijević, dr Nedžad Drešević, dr Budimir Aleksić i dr Ljiljana Đurašković.

Sjednici su, u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Adrijan Vuksanović, dr Dragutin Papović, Daliborka Pejović, Nada Nenezić, mr Aleksandra Vuković, Nela Savković Vukčević, prof. dr Petar Ivanović, Nikola Rakočević, Miloš Nikolić, Andrija Nikolić, Nada Drobnyak, Ervin Ibrahimović, Slaven Radunović, Milun Zogović, Jovan Jole Vučurović i Milutin Đukanović.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Zoran Pažin, potpredsjednik Vlade za politički sistem, unutrašnju i vanjsku politiku i ministar pravde i Mehmed Zenka, ministar za ljudska i manjinska prava.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Aleksandar Bogdanović, ministar kulture, Aleksandar Dajković, generalni direktor Direktorata za kulturnu baštinu u Ministarstvu kulture, Ismet Latić, v.d. generalnog direktora Direktorata za odnose sa vjerskim zajednicama u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Alen Nikezić, savjetnik potpredsjednika Vlade za politički sistem, unutrašnju i vanjsku politiku, Vuk Vujnović, savjetnik potpredsjednika Vlade za politički sistem, unutrašnju i vanjsku politiku, Gojko Perović, rektor Cetinjske bogoslovije, predstavnik Pravoslavne Mitropolije crnogorsko-primorske, Fuad Čekić, sekretar Islamske zajednice u Crnoj Gori, don Robert Tonsati, kancelar Kotorske biskupije, don Viktor Ganz, predstavnik Kotorske biskupije, Boris Bojović, predstavnik Crnogorske pravoslavne crkve, Đorđe Raičević, predsjednik Jevrejske zajednice Crne Gore i Milica Ražnatović, predstavnica Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori.

Sjednicu su pratili predstavnici medija.

Poslanik Slaven Radunović je proceduralno reagovao zbog izbora učesnika sjednice navodeći da u Crnoj Gori postoji više "pseudo-religijskih" organizacija koje bi imale jednako pravo učešća kao i predstavnik Crnogorske pravoslavne crkve. Upitao je predsjednika Odbora zašto je na sjednicu pozvao predstavnika Crnogorske pravoslavne crkve, a ne, primjera radi, i Ivana Zankovića koji je osnovao dvije, tri slične organizacije.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je pojasnio da shodno čl. 62 i 67 Poslovnika Skupštine Crne Gore predsjednik Odbora saziva sjednicu i poziva učesnike sjednice. Mišljenja je da su na sjednicu pozvani najrelevantniji akteri za vjerska pitanja u Crnoj Gori, a da su druge vjerske zajednice zatražile učešće na 50. sjednici Odbora, bilo bi im odobreno učešće.

Poslanik Milutin Đukanović je proceduralno reagovao i zbog naziva vjerske organizacije Crnogorska pravoslavna crkva, navodeći da je ispred njihovog naziva trebalo navesti da se radi o nevladinoj organizaciji, a nenavodjenjem tog podatka smatra da se diskriminiše jedina kanonska pravoslavna crkva u Crnoj Gori - Srpska pravoslavna crkva.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je objasnio da se nazivi organizacija navode na način kako se one same izjašnjavaju. Ukoliko postoje određene nedoumice oko toga zašto određena organizacija koristi neki naziv, za to se treba obratiti direktno predstavnicima organizacije o kojoj je riječ.

Poslanik Milun Zogović je proceduralno reagovao naglašavajući da Srpska pravoslavna crkva ne spada u vjerske zajednice, već se radi o crkvi. Crkva je organizacioni pojam prema crkvenom pravu, a Srpska pravoslavna crkva ne predstavlja vjersku zajednicu, nego jedinu pravoslavnu Hristovu crkvu u Crnoj Gori.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je izjavio da nije upoznat sa vjerskim zakonima i izvinio se ukoliko je napravio grešku prilikom navođenja naziva organizacija. Objasnio je da se prilikom navođenja naziva vjerskih organizacija koristio terminom iz Ustava Crne Gore.

Za sjednicu je utvrđen sledeći

DNEVNI RED:

- 1. PREDLOG ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA;**
- 2. TEKUĆA PITANJA**

PRVA TAČKA- PREDLOG ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA

Poslanik Milutin Đukanović je zatražio odlaganje rasprave o Predlogu zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica dok se ne dobije zvaničan stav Zakonodavnog odbora. Pojasnio je da postoji velika konfuzija oko dešavanja u Zakonodavnom odboru i podsjetio da se u Mišljenju Sekretarijata Zakonodavnog odbora navodi da ovaj Predlog zakona nije u skladu sa Ustavom Crne Gore i pravnim sistemom.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je podsjetio da matični odbor po Poslovniku Skupštine Crne Gore ima obavezu da razmatra svaki akt koji mu se usmjeri i da o tome obavijesti Skupštinu. Takođe, ukazao je da u Poslovniku ne postoji nijedna odredba kojom jedan skupštinski odbor može uticati na rad drugog odbora.

Poslanik Milutin Đukanović je izjavio da Predlog zakona dijeli Crnu Goru i izrazio zabrinutost za bezbjednosnu situaciju u Crnoj Gori zbog problema koji bi mogli nastati usvajanjem Predloga zakona u Skupštini, kao i eventualnom primjenom njegovih odredbi.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je ocijenio da dijalog predstavlja najbolje rješenje za smirivanje strasti i ponovio da Odbor prema Poslovniku Skupštine Crne Gore ima obavezu razmatranja ovog akta.

Uvodno obrazloženje o Predlogu zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica dao je ministar za ljudska i manjinska prava Mehmed Zenka. Saopštio je da je Predlog zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica usaglašen sa najvišim međunarodnim standardima i sa preporukama Venecijanske komisije. Riječ je o veoma liberalnom Predlogu zakona koji svima u Crnoj Gori garantuje najveći stepen prava i sloboda. Ovim Predlogom zakona Vlada ispunjava svoju obavezu da na podustavnom nivou uredi ovaj veoma važan aspekt ljudskih prava modernim zakonom koji će zamijeniti Zakon iz 1977. U utvrđivanju Predloga zakona Vlada nije žurila i isti je dugo i pažljivo pripreman. Nacrt zakona je pripremljen 2015. godine i u okviru javne rasprave resorno ministarstvo je razmotrilo stotine komentara. Samo prošle godine održano je sedam okruglih stolova i nema vjerske zajednice i druge zainteresovane strane koja nije komentarisala Nacrt zakona. Osim toga, predstavnici Vlade su imali pojedinačne i iscrpne konsultacije sa svim vjerskim zajednicama i po ovim pitanjima postignut je veći stepen saglasnosti nego ikada ranije. Prihvaćeni su svi predlozi vjerskih zajednica koji su bili u skladu sa međunarodnim pravnim standardima i javnim interesom. Novim Predlogom zakona po prvi put u Crnoj Gori jasno se utvrđuje dokle sežu prava i obaveze vjerskih zajednica. Takođe, na veoma

liberalan način je utvrđena procedura registracije, odnosno evidencije vjerskih zajednica. Predlogom zakona se kao kulturno dobro štiti državna imovina koju koriste vjerske zajednice. Vjerski objekti i zemljište koje koriste vjerske zajednice na teritoriji Crne Gore koji su izgrađeni, odnosno pribavljeni iz javnih prihoda države ili su bili u državnoj svojini do 1. decembra 1918. godine i za koje ne postoje dokazi o pravu svojine vjerskih zajednica, kao kulturna baština Crne Gore, biće upisani kao državna svojina. Međutim, ukoliko neka vjerska zajednica raspolaže dokazima da je na osnovu nekada ili danas važećih propisa postala vlasnik imovine, država će to priznati i poštovati. Ministar Zenka je naglasio da se odredbe Predloga zakona jednako odnose na sve vjerske zajednice.

Ministar Zenka je posebno istakao da su sve preporuke iz Mišljenja Venecijanske komisije iz juna 2019. prihvaćene i uvrštene u Predlog zakona. Između ostalog, precizirano je da djelovanje vjerskih zajednica može biti ograničeno samo ako je to neophodno u demokratskom društvu radi zaštite javne bezbjednosti, javnog poretka, zdravlja ili morala ili zaštite prava i sloboda drugih, pri čemu mjera ograničenja mora biti srazmjerna ovim vrijednostima. Ostavljena je sloboda prilikom registracije vjerskih zajednica i izričito je utvrđeno da vjerska zajednica čiji je centar u inostranstvu nema obavezu da se registruje, već slobodno odlučuje o tome da li će zahtijevati upis u registar, pri čemu neregistrovane vjerske zajednice ne mogu imati svojstvo pravnog lica. Dozvoljava se registracija svake vjerske zajednice koja ima najmanje tri punoljetna vjernika koji ne moraju biti ni državljani Crne Gore ukoliko imaju odobren stalni boravak u skladu sa zakonom. Uvode se dodatni uslovi u postupku sudske zabrane djelovanja vjerske zajednice koji se pokreće samo ako se legitimni cilj u interesu javne bezbjednosti, zaštite javnog poretka, zdravlja ili morala, ili zaštite prava i sloboda drugih, nije mogao postići blažim mjerama ograničenja. Izričito se propisuje mogućnost finansiranja vjerskih zajednica iz državnog budžeta i budžeta lokalne samouprave. Nedvosmisleno se utvrđuje da će svako sporenje u vezi vlasništva nad vjerskom imovinom biti rješavano pred nadležnim sudom, kao i svaki drugi imovinski spor u skladu sa važećim zakonima u Crnoj Gori. Ministar Zenka je zaključio da je riječ o savremenom i veoma liberalnom Predlogu zakona, koji svima u Crnoj Gori garantuje značajno viši stepen prava i sloboda od onih propisanih važećim Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1977.

U raspravi su učestvovali: sveštenik Gojko Perović, rektor Cetinjske bogoslovije, predstavnik Pravoslavne Mitropolije crnogorsko-primorske, episkop nikšićki Boris Bojović, predstavnik Crnogorske pravoslavne crkve, Fuad Čekić, sekretar Islamske zajednice u Crnoj Gori, don Robert Tonsati, kancelar Kotorske biskupije, Đorđe Raičević, predsjednik Jevrejske zajednice Crne Gore, Zoran Pažin, potpredsjednik Vlade za politički sistem, unutrašnju i vanjsku politiku i ministar pravde, poslanici: dr Suad Numanović, Milutin Đukanović, dr Budimir Aleksić, Mirsad Murić, Žana Filipović, dr Dragutin Papović, Slaven Radunović, Aleksandra Vuković i Daliborka Pejović i mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Rektor Cetinjske bogoslovije Gojko Perović, predstavnik Crnogorsko-primorske mitropolije je saopštio da je sjednica Odbora za ljudska prava i slobode jedini skup ovakve vrste održan u posljednjih 20 godina, gdje je državni organ institucionalno i javno pozvao zainteresovane vjerske zajednice na razgovor. Podsjetio je da je Evropska komisija preporučila da se vodi istinski dijalog sa subjektima kojih se ovo pitanje tiče, pri tom misleći na otvoren, inkluzivan dijalog, uz poštovanje transparentnosti, a ne na tajne sastanke iza zatvorenih vrata i na separatne sastanke predstavnika državnih organa sa pojedinim crkvama i vjerskim zajednicama. Izrazio je žaljenje što je skup nespretno organizovan uoči katoličkog Božića što je onemogućilo brojne aktere iz međunarodne zajednice da učestvuju u radu Odbora. Smatra neprimjerenim da se tradicionalna crkva koja traje vjekovima prilikom poziva za učešće na sjednici Odbora izjednači sa "grupom građana". Saglasio se sa konstatacijom poslanika opozicije da pojedine organizacije zloupotrebljavaju ime pravoslavne crkve u svom nazivu. Smatra da je sjednica Odbora nespretno organizovana do te mjere da su pozvana dva predstavnika Kotorske biskupije, a Mitropoliji je upućena molba da se na sjednici pojavi samo jedan predstavnik, što su ispoštovali.

Saopštio je da je tokom ove godine održan samo jedan sastanak predstavnika Vlade i Srpske pravoslavne crkve na kojem se razgovaralo o ovom Predlogu zakona. Mitropolija crnogorsko-primorska i druge eparhije Srpske pravoslavne crkve su odmah nakon donošenja Mišljenja Venecijanske komisije bile spremne na dijalog u vezi Predloga zakona. Sastanak sa predsjednikom Vlade Crne Gore je održan 24. septembra, a tek dva mjeseca nakon toga, 26. novembra 2019. imali su sastanak sa potpredsjednikom Vlade za politički sistem, unutrašnju i vanjsku politiku i ministrom

pravde Zoranom Pažinom, koji je, po njegovoj ocjeni, na sastanku nastupio sa stavom "uzmi ili ostavi".

Predstavnik Crnogorsko-primorske mitropolije je podsjetio da je Vlada 5. decembra 2019. utvrdila Predlog zakona i da su oni dostavili primjedbe na 92 strane na koje nijesu dobili odgovore. Saopštio je da se sve dešava u atmosferi kada su druge crkve i vjerske zajednice potpisale ugovore sa Vladom Crne Gore, dok Srpska pravoslavna crkva nije, iako je 20. aprila 2012. sama uputila Predlog ugovora Vladi i na taj akt nijesu dobili nijedan komentar. Podsjetio je da je poslanik Demokratske partije socijalista prof. dr Miodrag Vuković u javnom nastupu izjavio da je Vlada Crne Gore potpisala ugovore sa svim akterima osim sa Srpskom pravoslavnom crkvom zato što je ona "relikt prošlosti koji treba pustiti da izumre". To se dešava u trenutku kada Predsjednik države krši član 14 Ustava Crne Gore i izjavljuje da će on i njegova partija osnovati i obnoviti crkvu.

Osvrnuo se na tekst koji je Vlada Crne Gore objavila 22. decembra 2019. u kojem se govori o nezakonitom uknjižavanju crkvene imovine, navodeći da se istim obmanjuje javnost u mnogim segmentima. Sva knjiženja su urađena u skladu sa tadašnjim zakonskim odredbama. Na zahtjev jedne nevladine organizacije 2008. godine je izbrisano ime Srpske pravoslavne crkve kao titulara imovine, jer je način upisa imovine doveden u pitanje. Međutim, Srpska pravoslavna crkva je nakon toga dobila upravni postupak pred Ministarstvom finansija, ali i suđenje pred Upravnim sudom. Vlada nakon cijelog ovog procesa saopštava da su uknjiženja vršena pod sumnjivim okolnostima i poziva se na Valtazara Bogišića i Opšti imovinski zakonik iz 1888, kojim se crkvama ograničava pravo posjedovanja i raspolaganja crkvenom imovinom.

Srpska pravoslavna crkva se nije registrovala zato što njen Pravni tim tvrdi da se stečena prava i subjektivitet novom registracijom prekidaju i registracijom se dodjeljuju neka nova prava. Odbacio je optužbe iz Vlade da su oni bili protiv dijaloga. Mišljenja je da primjedbe i preporuke Venecijanske komisije nijesu adekvatno inkorporirane u ovaj Predlog zakona, iako je dato 36 suštinskih primjedbi. Nije ispoštovana preporuka o inkluzivnom, otvorenom i institucionalnom dijalogu. Smatra da Predlog zakona nije u saglasnosti sa Ustavom i jedinstvenim pravnim poretkom Crne Gore zbog diskriminatorskih odredbi na koje su ukazali u primjedbama dostavljenim Vladi. Takođe, smatra da je kroz radikalne i brojne odredbe Predloga zakona suženo pravo na slobodu vjeroispovijesti u kolektivnom aspektu, a radikalno zadiranje u svojinska prava crkve je suprotno članu 1 Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, Ustavu Crne Gore, Zakonu o svojinsko pravnim odnosima, kao i Zakonu o zaštiti kulturnih dobara i ostalim pravno važećim aktima, među kojima je Zakon o državnom premjeru i katastru nepokretnosti. Naglasio je da Mitropolija crnogorsko primorska i druge eparhije Srpske pravoslavne crkve predlažu da se ne žuri sa ovakvim pravno neodrživim, neustavnim i diskriminatornim Predlogom zakona, već u dijalogu treba nastaviti sa donošenjem novog Predloga zakona usklađenog sa pravnim sistemom države, međunarodno pravnim aktima i Mišljenjem Venecijanske komisije koji bi se mogao utvrditi za šest mjeseci. Ukoliko je Vladi stalo do kvalitetnog uređenja ove osjetljive oblasti društvenog života, onda će povući Predlog zakona. Ukoliko se to ne desi, crkva će pozvati sve poslanike u Skupštini Crne Gore da ne učestvuju u raspravi i glasanju o ovom Predlogu zakona.

Episkop nikšićki Crnogorske pravoslavne crkve Boris Bojović je istakao da su Crnogorska pravoslavna crkva i njeni vjernici diskriminirani po osnovu nacionalne crkvene pripadnosti i da im se onemogućava da služe u crkvama i manastirima koje su napravili njihovi preci i država Crna Gora. Naveo je da im je uskraćeno pravo ispovijedanja vjere i nacionalne pripadnosti, kao i da budu upisani u knjige krštenih u crkvama i manastirima. Takvo stanje traje od 1920. kada je ukinuta Crnogorska pravoslavna crkva, koja je bila priznata u Ustavu Knjaževine Crne Gore i upisana u kataloge pravoslavnih crkava, a prije svega Vaseljenske patrijaršije. Istakao je da Srpska pravoslavna crkva svu crkvenu imovinu smatra svojim vlasništvom. Srpska pravoslavna crkva je jedina crkva u Crnoj Gori koja nije registrovana po Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1977. godine, već je registrovana u Republici Srbiji. Predloženim zakonom stvara se pravni osnov za rješenje crkvenog imovinskog pitanja, na način da se nezakonito prepisana imovina na Beogradsku patrijaršiju, Mitropoliju i na sveštena lica vrati državi Crnoj Gori. Zaključio je da Crnogorska pravoslavna crkva u potpunosti podržava Predlog zakona.

Sekretar Islamske zajednice u Crnoj Gori Fuad Čekić je ukazao da vjerske zajednice u Crnoj Gori nemaju adekvatno uređen pravni status. Na sugestiju Islamske zajednice Predlogom zakona

uređeno je evidentiranje vjerskih zajednica bez potrebe za donošenjem Odluke o osnivanju, čime se omogućava potvrda kontinuiteta trajanja vjerskih zajednica. Predlogom zakona je predviđena mogućnost slobodnog izbora kada je u pitanju registracija vjerske zajednice. Islamska zajednica nije zadovoljna odredbom koja omogućava da tri punoljetna vjernika mogu da formiraju vjersku zajednicu, iako su time ispunjeni evropski standardi. Islamska zajednica je potpisivanjem Ugovora sa Vladom Crne Gore riješila pitanje imovine, a sklapanje ugovora kao rješenje imovinskog ili drugih pitanja od zajedničkog interesa je prepoznato članom 10 Predloga zakona. Pitanje poreskog oslobađanja je potrebno jasno definisati, kao što su to uredile države u regionu, da ne bi dolazilo do eventualnih zloupotreba. Tri vrste djelovanja Islamske zajednice (vjersko djelovanje, karitativne aktivnosti i obrazovanje) je neophodno detaljnije definisati Predlogom zakona. Venecijanska komisija je uvažila pojedine predloge Islamske zajednice koji su inkorporirani u Predlog zakona. Poželjno bi bilo da se u Predlog zakona uvrsti sahrana kao vjerski obred van vjerskih objekata koji se vrši na zahtjev građana, a koji nema obavezu prijavljivanja organu državne uprave nadležnom za unutrašnje poslove. Islamska zajednica u Crnoj Gori prepoznaje kontinuitet rasprave o Predlogu zakona i smatra da su bili adekvatno uključeni u cijeli proces.

Kancelar Kotorske biskupije don Robert Tonsati smatra da je zakon koji će se urediti status vjerskih zajednica u Crnoj Gori neophodan. Mišljenja je da je Predlog zakona unaprijeđen u odnosu na tekst Nacrta, ali još uvijek postoje određena pitanja o kojima bi trebalo raspravljati. Smatra da Predlogom zakona:

- pitanje prigovora savjesti nije dovoljno definisano i nije u skladu sa međunarodnim etičkim kodeksom,
- pitanje vlasništva nad crkvenom imovinom treba rješavati posebnim zakonskim rješenjem (lex specialis), kako bi se rasteretilo pitanje slobode vjeroispovijesti. Takođe, pitanje vlasništva i brige o kulturnim dobrima nije dovoljno definisano,
- vjerskim zajednicama je onemogućeno formiranje osnovnih škola, što ne predstavlja savremeno zakonsko rješenje.

Tonsati je naglasio da Vatikan (Sveta stolica) ima uspostavljene odnose sa 176 država širom svijeta, među kojima je i Crna Gora sa kojom je potpisan Temeljni ugovor. Izjavio je da je vjera nešto najintimnije što čovjeka vezuje u njegovoj savjesti i oblikuje njegov stav prema Bogu, crkvi, zajednici, ljudima i društvu. Katedrale, hramovi i crkve nijesu samo spomenici iz srednjeg vijeka, nego „kuće života“ jer se osjećamo kao kod kuće tamo gdje susrećemo Boga i jedni druge. Poželio je da vlada takva atmosfera, jer su crkve kao kuće Božje otvorene svima i svi treba da budu otvoreni za dijalog, produbljenje odnosa i izgradnju boljeg društva. Smatra da je neophodno nastaviti konstruktivni dijalog radi pronalaska rješenja koje će u većoj mjeri biti prihvatljivo za sve.

Predsjednik Jevrejske zajednice Đorđe Raičević je istakao da je Jevrejska zajednica mlada zajednica u Crnoj Gori koja postoji nepunih 10 godina, iako imaju utemeljenje u Crnoj Gori više od dva vijeka. Podsjetio da su 2012. potpisali ugovor sa Vladom Crne Gore u kome su definisana osnovna prava Jevrejske zajednice i njen odnos sa Vladom i državom Crnom Gorom. Prema važećem Zakonu iz 1977. položaj vjerskih zajednica i njihova registracija nijesu u skladu sa međunarodnim standardima, jer sama registracija u Ministarstvu unutrašnjih poslova negativno djeluje kako na osnivače, tako i na članstvo vjerskih zajednica. Ocjenio je pozitivnim što se predloženim zakonom mijenja način registracije, odnosno evidencije vjerskih zajednica. Vjerske zajednice i crkve treba da budu odvojene od države, ali to ne znači da crkve ne moraju poštovati zakone u državi u kojoj djeluju. Predlogom zakona bi trebalo definisati prava vjerskih zajednica u okviru poreskog sistema, što je neophodno detaljnije definisati posebnim zakonima. Mišljenja je da su vjerske zajednice bukvalno dovedene u slabiju poziciju od nevladinog sektora. Podsjetio je da Jevrejska zajednica nema naslijeđenu, niti stečenu imovinu u Crnoj Gori i da posjeduju jedan plac koji su od Vlade Crne Gore dobili na korišćenje kako bi na njemu izgradili sinagogu. Takođe, posjeduju i jedan kulturni spomenik koji su registrovali kao pokretni kulturni spomenik. Kada je u pitanju imovina vjerskih zajednica smatra da bi to pitanje trebalo riješiti posebnim zakonom ili podzakonskim aktom. Takođe, trebalo bi regulisati da jedan čovjek, odnosno jedno fizičko lice ili grupa fizičkih lica ne mogu biti osnivači više vjerskih zajednica. Zaključio je da predloženi zakon prihvataju, posebno iz razloga što se ne razlikuje od Ugovora koji je Jevrejska zajednica potpisala sa Vladom Crne Gore.

Potpredsjednik Vlade za politički sistem, unutrašnju i vanjsku politiku i ministar pravde Zoran Pažin je saopštio da ne bi sa omalovažavanjem govorio o korisnom dijalogu između Srpske pravoslavne crkve i Vlade, niti bi umanjivao njegov značaj zbog činjenice da je jednim dijelom vođen iza zatvorenih vrata. Saopštio je da je jedan broj stavova Mitropolije crnogorsko-primorske na njegovu sugestiju uvršten u ovu verziju Predloga zakona. Iskazao je razumijevanje za primjedbe na inovirani Predlog zakona i istakao da nije dobro u ljutnji voditi dijalog, posebno nije dobro da se u gnjevu vode dijalozi, jer je gordost smrtni grijeh u hrišćanstvu. Apelovao je na sve prisutne da vode korektan dijalog.

Kada je riječ o načinu na koji je Srpska pravoslavna crkva uknjižena u katastar devedesetih godina, naglasio je da od toga ne treba praviti mistifikaciju. Ne samo u ovom pravnom sistemu, nego i pravnim sistemima od ranije, da bi neko mogao da se poziva na svoje pravo svojine, koje djeluje erga omnes prema svima, radi se o apsolutnom pravu, moraju kumulativno biti ispunjena dva uslova. Jedan uslov je postojanje punovažnog pravnog osnova iustus titulus, što može biti neki ugovor o kupoprodaji, ugovor o poklonu, akt nasljeđivanja, neka odluka državnog organa ili sudska odluka. Pored toga, mora biti ispunjen i drugi uslov koji se tiče upisa u katastar nepokretnosti. Ako izostaje jedan od ova dva kumulativna uslova onda pravni poredak mora otvoriti pitanje pravne valjanosti takvog upisa.

Potpredsjednik Pažin je istakao da ne postoji nikakva loša namjera, posebno ne prema jednoj bilo kojoj vjerskoj zajednici u ovom konkretnom slučaju, prema crkvi. Nego postoji potreba za pravnom sigurnošću, to je ustavna obaveza Vlade u kojoj Vlada mora da istraje. Pravna sigurnost je najvažniji aspekt vladavine prava. Zahvalio se svima onima koji su primijetili da sada u katastru imamo jednu vrstu haosa, kao i to da su vjerske zajednice na različit način upisane navodeći da taj haos ne može ostati ako želimo da napredujemo i gradimo svoj pravni sistem. Istakao je da je ovo Predlog zakona o ljudskim pravima i kada se liše priče o političkim ideologijama i istoriji i raspravu svedu na priču o ljudskim pravima svima će biti lakše da se dođe do najboljih rješenja, što je i namjera Vlade, odnosno da se dođe do najšire moguće saglasnosti, kako se navodi u preporukama Venecijanske komisije.

Potpredsjednik Pažin je saopštio da je registracija vjerskih zajednica pitanje pravnog subjektiviteta. Od Rimskog prava do današnjeg dana ljudska bića, odnosno fizička lica stiču pravni subjektivitet rođenjem, nakon čega se upisuju u odgovarajući javni registar, a to je matična knjiga rođenih. Svuda u svijetu, ne samo u Crnoj Gori i Evropi, pravna lica stiču svoj pravni subjektivitet upisom u odgovarajuću javnu knjigu. Nije moguće postojanje pravnih lica bez upisa u odgovarajući pravni registar. Ne može da razumije zašto Srpska pravoslavna crkva godinama ne želi da bude upisana u javne registre. Istakao je da vjerskim zajednicama, odnosno crkvama koje ne žele da budu upisane u javni registar neće biti uskraćeno da se bave vjerskom djelatnošću, ali se ne smije dozvoliti u Crnoj Gori da određeno pravno lice ne bude upisano u javni registar. Stvar je slobodno izražene volje svake vjerske zajednice da li će to zatražiti ili ne, s tim što one vjerske zajednice koje su već sada evidentirane u odgovarajućim javnim knjigama nastavljaju svoj pravni život na način što se bez daljih formalnosti prenosi njihov pravni status u odgovarajuću evidenciju. One vjerske zajednice koje to ne žele, ipak mogu naknadno da iskažu svoju potrebu za registracijom. Istakao je da je to najliberalniji mogući pristup ovom pitanju. Prilikom poslednjeg sastanka održanog u Mitropoliji već je bio utvrđen Predlog zakona i postojalo je Mišljenje Venecijanske komisije, a stav Mitropolije je bio da se vrata u fazu donošenja zakona i da se ispunjavanje preporuka Venecijanske komisije veže za donošenje zakona o restituciji crkvene imovine. Naglasio je da je veoma pažljivo pročitao 92 stranice prigovora Mitropolije crnogorsko-primorske i da se samo mali dio primjedbi odnosi na preporuke Venecijanske komisije, ističući da su primjedbe koje se odnose na preporuke Venecijanske komisije u najvećem dijelu uvrštene u tekst inoviranog Predloga zakona. Takođe, naglasio je da je namjera Vlade bila da sa predstavnicima Mitropolije crnogorsko-primorske razgovara o svakoj primjedbi pojedinačno, što od Mitropolije nije prihvaćeno. Vlada Crne Gore je očekivala da joj Mitropolija ukaže koje to preporuke Venecijanske komisije nijesu prihvaćene i koja rješenja nijesu ustavna. U vezi sa poreskim pitanjima, potpredsjednik Pažin je saopštio da ovaj Predlog zakona ne može da bude prenормiran, jer se istim uređuju ljudska prava, dok se poreska prava uređuju poreskim zakonima. Ministarstvo za ljudska i

manjinska prava u saradnji sa drugim državnim organima, prvenstveno Poreskom upravom, spremno je da nastavi dijalog sa vjerskim zajednicama o načinu regulisanja ovih pitanja.

Kada su u pitanju vjerske škole, svi nivoi obrazovanja su tretirani ovim Predlogom zakona, osim osnovnih škola. Venecijanska komisija je sugerisala da se ovo pitanje razmotri rekavši da razumije ukoliko postoji potreba u Crnoj Gori da se u ovoj fazi društvenog razvoja ne ulazi u osnivanje osnovnih škola od strane vjerskih zajednica. Stav Vlade Crne Gore je da djeca u šestogodišnjem uzrastu ne treba da budu dijeljena, već svi zajedno treba da pohađaju državne osnovne škole, jer je osnovna škola po Ustavu Crne Gore obavezna. U vezi sa lex specialisom za imovinska pitanja, saopštio je da u pravnom sistemu već postoji Zakon o svojinsko pravnim odnosima koji u značajnoj mjeri uređuje pitanja stvarnih prava, među njima i svojine, dok se ovim Predlogom zakona prepoznaje samo jedna nedorečenost našeg pravnog sistema za imovinu vjerskih zajednica do 1918. godine, što je odraz specifičnih historijskih okolnosti prisutnih u Crnoj Gori u prethodnih 100 godina. Povodom primjedbe Jevrejske zajednice da je u praksi bilo primjera da je jedan čovjek osnivač više vjerskih zajednica, Pažin je ocijenio da je to očigledno neka vrsta zloupotrebe koja je do sada bila prisutna i ocijenio da je to više administrativno, nego pitanje ljudskih prava i sloboda.

Potpredsjednik Pažin je naglasio da Vlada ni sada ne „bježi“ od dijaloga, jer dijalog gradi „mostove“ između ljudi, a nedostatak tolerancije ruši te „mostove“. Poručio je da „teška riječ ne pogađa samo onoga na koga je usmjerena, nego još više onoga ko je šalje“. I kada se zakon usvoji, kakav god bio njegov sadržaj- biće potrebno razgovarati. „To je taj otvoreni i kontinuirani dijalog koji pominje i Venecijanska komisija. Spremni smo na taj dijalog“ – zaključio je potpredsjednik Vlade Zoran Pažin.

Rektor Cetinjske bogoslovije sveštenik Gojko Perović je izjavio da je tačno da je potpredsjednik Vlade Zoran Pažin nekoliko puta bio gost Mitropolije, ali da se tada nije razgovaralo o Predlogu zakona. Kada je Mitropolija predložila da se iza zatvorenih vrata i bez prisustva medija i ostalih vjerskih zajednica razgovara o ključnim tačkama Predloga zakona, potpredsjednik Vlade je sebe proglasio nekompetentnim da razgovara na tu temu, jer to smatra političkim pitanjem. Perović je istakao da se zbog nepostojanja zakonske obaveze nijedna vjerska zajednica u Crnoj Gori za preko 30 godina nije registrovala po važećem Zakonu, sve dok se nije promijenila politika Vlade. Što se tiče pitanja vlasništva nad crkvenom imovinom, Mitropolija crnogorsko-primorska je imala više sudskih sporova i svaki je dobila. Održano je sedam Okruglih stolova o Predlogu zakona, ali Mitropolija nije dobila poziv ni za jedan.

Član Odbora dr Suad Numanović je istakao da Predlog zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica pripada korpusu osnovnih ljudskih prava i njime se garantuju najbolja rješenja u ovoj oblasti. Takođe, garantuje svakom građaninu Crne Gore da pripada ili ne pripada nekoj vjerskoj zajednici i odnosi na sve vjerske zajednice, čime se stvara najpovoljniji ambijent za nesmetano duhovno djelovanje svih vjerskih zajednica. Crna Gora je višenacionalna i viševjerska država i u njenom stvaranju su ravnopravno učestvovali svi narodi. Pitanja koja proizilaze iz historije Crne Gore odnose se na svakog njenog građanina. U tom kontekstu je potrebno posmatrati, analizirati Predlog zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica. Predlog zakona treba na najbolji način da uredi odnose vjerskih zajednica sa državom Crnom Gorom. Podsjetio je da se najviše komentarišu dva ili tri člana ovog Predloga zakona, a zanemaruju se mnoga druga pitanja koja se tiču funkcionisanja vjerskih zajednica. Suština Predloga zakona je rješavanje brojnih pitanja koja se tiču izgradnje, adaptacije vjerskih objekata, vjerskog obrazovanja, medija i pomoći vjerskim zajednicama od strane države. Ocijenio je da se Predlogom zakona čuva i unapređuje međuvjerski sklad u Crnoj Gori koji je uspostavljen na Berlinskom kongresu 1878. godine. Crna Gora prepoznaje nacionalnu i vjersku različitost kao civilizacijski potencijal. Zaključio je da u savremenoj građanskoj Crnoj Gori sve vjerske zajednice moraju uživati jednaka prava i svi zakoni se moraju primjenjivati jednako na sve građane Crne Gore, što će omogućiti i ovaj Predlog zakona.

Poslanik Milutin Đukanović je izrazio čuđenje što pripadnici islamske vjeroispovijesti koji imaju svoju vjersku zajednicu imaju namjeru da formiraju autokefalnu Crnogorsku pravoslavnu crkvu. Iako članovi DPS-a tvrde da ne postoji diskriminacija Srpske pravoslavne crkve, na sjednici se moglo čuti da je Predlog ugovora Vlade Crne Gore sa Srpskom pravoslavnom crkvom ignorisan. Smatra da dijalog nema u dovoljnoj mjeri, već se pokušavaju prećutati određeni problemi. 72% ukupne populacije u Crnoj Gori je pravoslavne vjeroispovijesti, od čega preko 90% podržava Srpsku

pravoslavnu crkvu u Crnoj Gori. Pozvao je na povlačenje Predloga zakona koji potencijalno može uvesti Crnu Goru u građanske sukobe.

Član Odbora dr Suad Numanović je pozvao na tolerantnost i podsjetio da svaki građanin u građanskoj Crnoj Gori ima pravo da iznosi svoje mišljenje o svakoj temi, a obaveza poslanika je da o svim predlozima zakona diskutuju i odlučuju. Podsjetio je da je 2012. godine potpisan međudržavni ugovor sa Svetom stolicom, Islamskom zajednicom i sa Jevrejskom zajednicom u Crnoj Gori, a više puta Vlada Crne Gore je pokušavala da uspostavi dijalog i potpiše ugovor i sa Sprskom pravoslavnom crkvom.

Član Odbora dr Budimir Aleksić smatra da je Odbor za ljudska prava i slobode poslednji odbor koji može da napravi bilo kakvu diskriminaciju, a na sjednici Odbora to je urađeno, jer su prisutna dva pripadnika Kotorske biskupije, a samo jedan pripadnik najbrojnije kanonski priznate crkve. Diskriminaciju predstavlja i to što je pozvan samo jedan pripadnik "pseudo-religijske" organizacije dok ih u Crnoj Gori ima više.

Istakao je da je moderna pravna teorija zasnovana na stanovištu da je srednjovjekovno regulisanje odnosa crkve i vjerskih zajednica sa državom okončano 1779. godine kada je donijet Zakon o religijskim slobodama Virdžinije, čiji je autor Tomas Džeferson. U tom Zakonu se navodi da nijedan čovjek neće „patiti ili biti maltretiran” zbog svog religijskog uvjerenja. Predlog zakona u odnosu na ovaj pravni standard ima srednjovjekovni karakter i podstiče diskriminaciju čitave jedne vjerske zajednice. Predlog zakona namjerava "pljačkanje" i "otimanje" crkvene imovine Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori, protivno svim međunarodnim pravima. Utvrđivanje vlasništva državne imovine na način koji je definisan Predlogom zakona predstavlja izuzetno loše rješenje. Podsjetio je da, po mišljenju predsjednika Demokratske partije socijalista Mila Đukanovića, Predlog zakona ima za cilj da zaokruži utvrđivanje crnogorskog kulturnog, državnog i nacionalnog identiteta tako što će služiti za formiranje Crnogorske autokefalne crkve. Po mišljenju predsjednika Vlade Duška Markovića ovaj Predlog zakona predstavlja završni korak na istorijskom putu kulturne emancipacije Crne Gore. Podsjetio je da je bivša direktorica Direktorata za odnose sa vjerskim zajednicama u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava izjavila da je riječ o jednom značajnom pravnom aktu kojim se utvrđuju važna pitanja kulturnog identiteta Crne Gore. Poslanik Aleksić smatra paradoksom da u 21. vijeku građanska partija u partijskom programu ima za cilj obnavljanje crkve.

Poslanik dr Budimir Aleksić je istakao da je Srpska pravoslavna crkva u Crnoj Gori jedina nezavisna kanonski priznata organizacija nad kojom vladajuća partija nema uticaja. Da bi se na nju vršio pritisak, stvorena je surogat organizacija registrovana u policijskoj stanici na Cetinju. Smatra da je Crna Gora izuzetno malo učinila za zaštitu hramova kao kulturnih dobara, o čemu svjedoče fotografije i dokumenti iz perioda socijalizma. Mitropolija crnogorsko-primorska je mnogo učinila za obnavljanje pravoslavnih crkava u Crnoj Gori, o čemu svjedoče brojni podaci u Cetinjskom manastiru. Paradoks predstavlja što se organizacija koja obnavlja crkve optužuje za njihovu devastaciju. Primijetna je konstantna medijska hajka na Srpsku pravoslavnu crkvu u Crnoj Gori, koja se često nepravedno optužuje da je faktor destabilizacije države. Poslanik Aleksić smatra da je dovoljno samo pogledati tekst „Miris kostiju, zadah mržnje" Draška Đuranovića objavljen u „Pobjedi“ koji iznosi četiri laži. Matica Bošnjaka Sandžaka je pozvala sve pripadnike Islama u Crnoj Gori da se ne miješaju u Predlog zakona o slobodi vjeroispovjesti, jer je osjetljiv trenutak unutar zemlje. U saopštenju se navodi da Bošnjaci ne smiju nasijedati na staljinističke trikove DPS-a, koja se na antidemokratski način uključila u vjerska pitanja u Crnoj Gori, jer to može dovesti do konflikta sa nesagledivim posljedicama.

Član Odbora Mirsad Murić je istakao da se osjeća kao slobodan čovjek, da slobodu želi i drugome, kao i da se po imenu i prezimenu ne može znati kako se ko izjašnjava, jer je to lično pravo svakog čovjeka. Što se tiče Bošnjaka iz Sandžaka, saopštio je da prihvata organizaciju Bošnjaka na bilo kom nivou, a prije svega na nivou Crne Gore. Naglasio je da je Crna Gora jedina njegova država, dok sve ostale države poštuju i cijeni.

Članica Odbora Žana Filipović je istakla da se namjerno zaobilazi činjenica da je kroz istoriju Crnogorska pravoslavna crkva bila autokefalna, što je zapisano i u Ustavu Knjaževine Crne Gore iz 1905. i to ne spore ni najveći poznavaooci kanonskog prava. Naglasila je da u Crnoj Gori postoji Crnogorska pravoslavna crkva i postoje neki građani koji ne idu u Sprsku pravoslavnu crkvu, iz njima znanih razloga. Podsjetila je da Vlada nije potpisala ugovor sa Sprskom pravoslavnom crkvom, jer je

za to potrebno da se ispune dva preduslova, tj. da postoji konsenzus i dobra volja sa obje strane. Naglasila je da je Vlada spremna da potpiše ugovor, ali da još uvijek izostaje saglasnost i razumijevanje od strane vjerskih velikodostojnika Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori.

Poslanica Filipović je ocijenila da je Vlada odgovorno i temeljno pristupila pripremi normativnog akta kojim će se regulisati sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti, imajući u vidu da je ta sloboda jedno od temelja demokratskog društva i svjesna značaja koje ovo pitanje ima u svim savremenim modernim demokratskim političkim zajednicama. Ovaj proces traje pet godina i Predlog zakona je urađen na bazi Nacrta zakona iz 2015. Pripremljen je nakon brojnih sugestija i predloga koji su došli iz vjerskih zajednica, diskusija na javnim skupovima, pojedinačnih i iscrpnih konsultacija sa predstavnicima vjerskih zajednica. Sve sugestije koje su uputili pripadnici vjerskih zajednica, a koje su u skladu sa međunarodnim standardima u najvećoj mjeri su uvažene. Venecijanska komisija je dala pozitivno mišljenje i određene preporuke na Predlog zakona koje su uvrštene u tekst Predloga zakona. Predlog zakona je u Programu rada Vlade za 2019. tako da se nije odjednom našao u Skupštini. Za pripremu Predloga zakona postojala je Radna grupa, formirana 2014. godine, ekspertski tim formiran 2015. godine, a rađeno je na unapređenju teksta Predloga zakona kako bi se postigao konsenzus. Od obnove nezavisnosti država Crna Gora je uradila mnogo na očuvanju vjerskih prava i sloboda i na unapređenju partnerskih odnosa sa vjerskim zajednicama. Vlada, državne institucije i lokalna samouprava dali su ogromnu materijalnu pomoć vjerskim zajednicama, što se može vidjeti po velikom broju novopodignutih sakralnih objekata širom Crne Gore i povećanju broja vjerskih službenika. Predlog zakona je nastavak crnogorske pravne tradicije u ovoj oblasti i isti prepoznaje državu Crnu Goru kao neutralnog i nepristrasnog garanta prava na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, a kroz odnos države i pojedinca potvrđuje se građanska matrica crnogorskog društva. Zaključila je da država ovim zakonom štiti one koji vjeruju, ali i štiti teistička, neteistička i ateistička uvjerenja. Takođe, daje potpunu slobodu da građanin po sopstvenoj savjesti pripada ili ne pripada nekoj vjerskoj zajednici.

Član Odbora dr Budimir Aleksić je objasnio da u pravoslavnom svijetu postoje jasna kanonska pravila o tome ko može činiti pravoslavnu crkvu, a ko se lažno predstavlja, o čemu su se mogli čuti stavovi Vaseljenskog i Ruskog patrijarha. Primjedbe Venecijanske komisije su sadržane na 22 strane sa 36 amandmana, što govori o tome koliko je bio dobar prethodni tekst Predloga zakona. Srpska pravoslavna crkva ne postoji tek od 1929. kao što to navodi predsjednik DPS-a Milo Đukanović, već je formirao Sveti Sava 1219. godine. Ovo je potvrdio i "režimski" historičar Živko Andrijašević. Glavni argument za Crnogorsku crkvu je jedan dokument iz 1855. godine koji je potpuno pogrešan. Vojislav P. Nikčević, otac crnogorskog jezika i pravopisa, je u načnom radu naveo da se Njegoševa Cetinjska mitropolija tokom vremena, borbom, samoniklo i spontano oformila iz krila Srpske pravoslavne crkve. Ni u jednoj bivšoj državi Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nije primijenjena konfiskacija crkvene imovine, kao što se to u Crnoj Gori planira Predlogom zakona. Takođe, Predlogom zakona se uređuju neteistička, ateistička i filozofska uvjerenja i nije primjereno da ta pitanja budu sadržana u istom Predlogu zakona kojim se uređuje pravni položaj vjerskih zajednica.

Poslanik dr Dragutin Papović je uputio primjedbu Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore da reaguje po službenoj dužnosti zbog sumnje na upotrebu govora mržnje pojedinih poslanika koji su koristili termin "pseudo-religijska zajednica" kada su govorili o Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi. Naglasio je da u dijalogu ne postoji elementarna saglasnost oko temeljnih ljudskih prava i sloboda koje svi moraju da poštuju.

Ocijenio je da je Mišljenje Venecijanske komisije bilo detaljno i više afirmativno prema Predlogu zakona, nego kritičko. Saopštio je da na ovaj Predlog zakona niko iz međunarodne stručne javnosti nema nijednu relevantnu primjedbu. Većina vjerskih zajednica ga prihvata, uz određene sugestije i kritike. Istakao je da Predlog zakona predstavlja početak novog poglavlja odnosa između države i vjerskih zajednica, naglašavajući da Crna Gora ni prema jednoj vjerskoj zajednici nema naglašeno afirmativan ili negativan stav, jer su sve vjerske zajednice imale pravo da sklope ugovor sa državom. Ugovori su sklopljeni sa vjerskim zajednicama koje se priznale kontinuitet, odnosno pravni subjektivitet države Crne Gore i koje su se evidentirale u skladu sa važećim Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica. Upoznao je sa ključnim odredbama ugovora potpisanih između Vlade Crne Gore i Svete stolice, Islamske zajednice i Jevrejske zajednice. U Temeljnog ugovoru Vlade sa Svetom stolicom je propisano da je sastavljen imajući u vidu viševjekovno prisustvo Katoličke crkve u Crnoj Gori, te Sporazum između Pape i knjaza Nikole I, zaključen avgusta 1886. Članom 2 Temeljnog ugovora je utvrđeno da se teritorijalna konfiguracija crkvenih područja neće prostirati van granica

Crne Gore. Na taj način, Katolička crkva je priznala pravni subjektivitet državnih granica Crne Gore. Članom 6 Ugovora je utvrđeno da će Sveta Stolica, prije objavljivanja imenovanja visoko-rangiranih sveštenih lica, o tome obavijestiti Vladu Crne Gore iz poštovanja i na povjerljiv način. Takođe, u Ugovoru je propisano da će izgradnja i rekonstrukcija vjerskih objekata biti u skladu s zakonodavstvom Crne Gore i da se dobra koja predstavljaju kulturnu baštinu Crne Gore ne mogu otuđiti ili iznijeti iz države bez saglasnosti Vlade Crne Gore. Prema tome, Katolička crkva ni na koji način ne spori pravni poredak Crne Gore, evidentiran u skladu sa važećim zakonom. Slično je predviđeno Ugovorom između Vlade Crne Gore i Islamske zajednice, jer je u uvodnom dijelu propisano da je Ugovor sastavljen imajući u vidu da je u Knjaževini Crnoj Gori, shodno odredbama Berlinskog kongresa i Ustavom za Knjaževinu Crnu Goru iz 1905, bila zajamčena sloboda islamske vjere i pravo raspolaganja nad relevantnom državnom imovinom. U Ugovoru je propisano da Mešihat islamske zajednice u Crnoj Gori obavještava o svakoj statusnoj promjeni nadležni organ državne uprave radi upisa u registar u skladu sa zakonom. Članom 4 je propisano da Islamska zajednica Crne Gore ima sjedište u Crnoj Gori, a da se njene granice poklapaju sa državnim granicama Crne Gore. Islamska zajednica će nakon izbora kandidata i imenovanja reisa, poput Katoličke crkve, o tome na povjerljiv način obavijestiti Vladu Crne Gore. Slične odredbe su sadržane u Ugovoru koji Vlada Crne Gore ima sa Jevrejskom zajednicom. Dakle, principi na kojima se postiže ugovor sa bilo kojom vjerskom zajednicom su jasni i Vlada ima jednak tretman prema svima. Država Crna Gora nema ugovor ni sa Crnogorskom pravoslavnom crkvom, što je opet dokaz da nema favorizovan stav prema bilo kojoj vjerskoj zajednici, niti želi da ga ima.

Poslanik Papović je istakao da Srpska pravoslavna crkva nije prihvatila potpisivanje sličnog ugovora, a kada je poslala Vladi Predlog ugovora u nazivu dokumenta je upotrebila naziv Pravoslavna crkva u Crnoj Gori, iako u pravnom sistemu Crne Gore i prema Ustavu Srpske pravoslavne crkve, institucija pod tim imenom ne postoji. Država ne može pregovarati sa pravnim licem koje ne postoji. Prilikom sastavljanja ugovora jedino bi se mogli pozvati na član 40 Ustava za Knjaževinu Crnu Goru kojim je propisano da je Pravoslavna crkva u Crnoj Gori autokefalna. Predlogom ugovora je zatraženo da država prizna da Srpska pravoslavna crkva postoji u Crnoj Gori od 1219, što nije tačno. Srpska pravoslavna crkva ni u Srbiji, po važećem zakonu, nema priznanje o postojanju 1219. godine. Čak ni 1836. godine u Crnoj Gori ne postoji institucija pod nazivom Srpska pravoslavna crkva.

Sa druge strane, autokefalnost Pravoslavne crkve u Crnoj Gori je priznata u Tomosu Vaseljenskog patrijarha Meletija IV iz 1922 – istim Tomosom kojim je data autokefalnost Srpskoj pravoslavnoj crkvi. U njemu je utvrđeno da se Srpska crkva ujedinjuje iz autokefalne crnogorske, srpske i karlovačke crkve i dvije eparhije zadarske i bokokotorske. Srpski pravoslavni episkop Nikodim Milaš, najveći srpski kanonista, u svojoj knjizi "Pravoslavno crkveno pravo" iz 1902. navodi da osnivanje raznih crkvenih oblasti pripada i crkvenoj i državnoj vlasti, te objašnjava da je učešće državne vlasti važno zato što kanoni koji nalažu uređivanje crkvenih oblasti moraju biti mjerodavni političkom uređenju države.

Član Odbora dr Budimir Aleksić smatra da bi Zaštitnik trebao da prati tekstove u štampi i da ocijeni da li pojedini tekstovi sadrže govor mržnje. U pojedinim tekstovima se traži protjerivanje mitropolita Amfilohija iz Crne Gore. Ukazao je da je dr Dragutin Papović u prošlosti imao radikalna mišljenja, te da je promijenio stranu.

Poslanik dr Dragutin Papović je negirao optužbe i ocijenio ih apsolutno neistinitim. Poručio je da bi se mogla izvršiti analiza onih poslanika koji su devedesetih godina bili istaknuti ateisti u Komunističkom savezu, a koji se danas predstavljaju kao najveći vjernici.

Episkop nikšićki Crnogorske pravoslavne crkve Boris Bojović je istakao da nije predstavnik nevladine organizacije, niti pseudoreligijske sekte, već episkop Crnogorske pravoslavne crkve. To je jedina duhovna institucija pravoslavnog crnogorskog naroda i one crkve koja je ukinuta snagom bajoneta 1918. godine. Istakao je da je 1918. godina jako važna ne samo u političkom, kulturnom, nego i u duhovnom smislu. Te godine Crna Gora je poražena, ukinuta je njena dinastija, detronizovan kralj Nikola i ukinuta Crnogorska pravoslavna crkva koja je na ovim prostorima bila autokefalna. Naglasio je da Predlogom zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica nije uređeno da će imovinu crkava i manastira koristiti Crnogorska pravoslavna crkva. Takođe, naglasio je da oni priznaju državu Crnu Goru i crnogorsku naciju. Zaključio je da kao

pravoslavni Crnogorac ima isto pravo kao i svi ostali građani da svoju pravoslavnu vjeru ispovijedava u hramovima koji su pravili zajednički preci.

Poslanik Slaven Radunović je istakao da u pravoslavnom svijetu postoje kanonska pravila o statusu crkava. Govoreći o Ustavu Knjaževine Crne Gore iz 1905, pojasnio je da Ustav jedne države nema uticaja na kanonsko ustrojstvo crkve. Kontinuitet Pravoslavne crkve u Crnoj Gori ima Mitropolija crnogorsko-primorska. Pravoslavna crkva u Crnoj Gori je uvijek bila dio Srpske pravoslavne crkve, do momenta prestanka postojanja Pečke patrijaršije. Nakon ukidanja Pečke patrijaršije čekao se pogodan trenutak za ponovno ujedinjenje Srpske pravoslavne crkve. Ocijenio je da Predlog zakona ima loše namjere prema religijskoj organizaciji koja ima najveći procenat vjernika u Crnoj Gori. Odredba o prikladnom ranom obavještanju Vlade o izboru novih poglavara nije mogla biti prihvaćena zbog nepovjerenja Srpske pravoslavne crkve prema vrhu vlasti u Crnoj Gori. U Crnoj Gori jedina kanonski priznata crkva je Srpska pravoslavna crkva. Ljudi koji su u uniformama sveštenika imaju namjeru da, u skladu sa Predlogom zakona, zaposjednu crkve i hramove u Crnoj Gori. Ocijenio je da poslanici DPS-a nemaju savjesti i da više ne brinu o tome šta će im članovi porodica reći. Takođe, ubijeđen je da su spremni da dignu ruku i glasaju za bilo šta što bi zatražio Milo Đukanović, predsjednik DPS-a.

Poslanik dr Dragutin Papović je informisao da je Ugovorom iz 2002. godine između Vlade Republike Hrvatske i Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj uređeno pitanje ranog prikladnog obavještanja vrha hrvatske vlasti o izboru novog episkopa. U članu 16 istog Ugovora se navodi da su brojni dokumenti Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj dio cjelokupne kulturne baštine Republike Hrvatske. Takođe, ovim Ugovorom je obuhvaćena samo teritorija Republike Hrvatske. Crna Gora je ponudila iste ovakve uslove Srpskoj pravoslavnoj crkvi u Crnoj Gori, ali tada su se iz Crkve čuli argumenti da takvo rješenje predstavlja grubo narušavanje unutrašnjih crkvenih pravila i crkvene autonomije.

Poslanik Slaven Radunović je pojasnio da je u Republici Hrvatskoj Ugovor sa Srpskom pravoslavnom crkvom sklopljen zato što država ima bolji odnos prema Crkvi i zato što je prisutan veći stepen povjerenja Crkve prema državi nego što je u Crnoj Gori. Naglasio je da se u Crnoj Gori za vrijeme komunističkog perioda uvijek uticalo na crkvena pitanja.

Smatra da je pravno utemeljenje Predloga zakona najbolje objašnjeno u Mišljenju Sekretarijata Zakonodavnog odbora i da je tradicija u Skupštini da Zakonodavni odbor uvijek staje iza Mišljenja Sekretarijata. Ocijenio je da se trenutno odvija "lov na vještice" za članovima Sekretarijata koji su se "drznuli" da napišu nešto što je protivno volji vladajuće koalicije.

Poslanica Aleksandra Vuković je podsjetila da se nakon obnove crnogorske nezavisnosti 2006. nametnula potreba donošenja novog zakona o slobodi vjeroispovijesti kojim se upostavlja vjerska tolerancija, koja je prvi put u Crnoj Gori promovisana Zakonikom Knjaza Danila iz 1855. godine. Takođe, podsjetila je da su u vrijeme vladavine kralja Nikole donijeti veoma važni zakoni iz ove oblasti, Ustav Svetog Sinoda iz 1903 i Ustav Knjaževine Crne Gore iz 1905. kojim je definisana Crnogorska autokefalna crkva. Citirala je historičara dr Ljubomira Đurkovića Jakšića koji je bio jedan od prvih pamfletista i negatora autokefalne Crnogorske pravoslavne crkve, koji je 1930. godine napisao: „Crkva pravoslavnih Slovena nije imala u Turskoj i na Balkanu priznatu svoju autokefalnost, osim Crne Gore“. To je historičar koji je raspolagao svim znanjima, koji danas Demokratskom frontu služe za kreiranje njihovih ideologija i ovo je napisao prije nego što je postao „vatreni“ negator Crnogorske crkvene autokefalnosti. Takođe, citirala je historičara dr Branislava Đurđeva koji kaže da „U vrijeme propadanja Pečke patrijaršije Crnogorska crkva koja je ranije u uslovima anarhije u 17. i 18. vijeku imala izuzetan položaj, stvarno je postala autokefalna“. Saopštila je da raspolože podacima o tome šta se dešavalo sa crkvenom imovinom nakon ukidanja Crne Gore kao nezavisne države i autokefalne Crnogorske crkve. Od tada je potpuno neriješeno pitanje crkvene imovine, sveštenečkih plata, zapuštenost i nebriga oko držanja nastave u Cetinjskoj bogosloviji, ignorisanje zahtjeva za restauraciju crkava i objekata i izražena ravnodušnost na polju podizanja novih sakralnih objekata. Istakla je da su u međuratnom periodu kada je „ugašena“ Crna Gora i njena nezavisnost, na području pod duhovnom jurisdikcijom Mitropolije crnogorsko-primorske izgrađene tri crkve, a restaurirana dva sakralna objekta. Saopštila je da se ovim Predlogom zakona iskazuje posebna briga prema hramovima

Crne Gore koje većina građana poštuje i posjećuje. Predlog zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica treba da osigura zaštitu vjerskih objekata koji predstavljaju kulturno dobro od dalje devastacije i uništenja. Najavila je da će na plenarnoj sjednici Skupštine saopštiti dokaze o tome kako je vršena devastacija kulturne baštine u okviru Mitropolije crnogorske-primorske i na koji način su se pojedini nebrižljivi igumani odnosili prema pojedinim crkvama. Međutim, naglasila je da postoje i igumani koji se brižno odnose prema kulturnoj baštini Crne Gore i kao primjer navela morački manastir i manastire Gradište i Ostrog. Zaključila je da Crna Gora kao nezavisna država ima pravo i obavezu da, pri utvrđivanju crkvenih oblasti, poštuje državne granice.

Poslanik Milutin Đukanović je poručio da treba razmisliti zašto je Mitrofan Ban bio na čelu pravoslavne crkve u Crnoj Gori i prije i poslije ujedinjenja crkava u Srpsku pravoslavnu crkvu. Rodonačelnik dinastije Petrović, Vladika Danilo, ali i Sveti Petar I Petrović i Petar II Petrović Njegoš nijesu zavladičeni u Crnoj Gori, nego na drugim mjestima. Optužio je predstavnike vlasti da su sljedbenici komunističke revolucije iz 1945. godine. Nemoguće je upoređivati demokratiju u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i kasnije u Kraljevini Jugoslaviji u odnosu na komunističku Jugoslaviju, jer su to neuporedive kategorije. Pozvao je pripadnike islamske vjeroispovijesti da ne brane pravoslavnu crkvu, Staru Crnu Goru ili Katunsku nahiju od njega, budući da su on i njegovi preci veliki borci za pravoslavlje. Pozvao je ministra za ljudska i manjinska prava Mehmeda Zenku i potpredsjednika Vlade Zorana Pažina da povuku Predlog zakona, jer je u Crnoj Gori prisutan sukob neviđenih razmjera. Obavijestio je da se preko 20.000 vjernika po najvećem nevremenu okupilo u Nikšiću da iskažu svoju spremnost za odbranu crkve i vjere. Upozorio je da je posljednji momenat za „urazumljenje“.

Poslanica Daliborka Pejović je saopštila da su građani Crne Gore pod tenzijom ovih dana, iako nijesu ni pročitali Predlog zakona. Uporno se tvrdi nešto što Predlogom zakona nije propisano. Naglasila je da ovaj Predlog zakona ne dijeli, niti će proizvesti bezbjednosne posledice. Zamolila je da se niko ne igra sa takvim vokabularom i porukama, jer je bilo mnogo težih situacija iz kojih se, na zadovoljstvo svih građana Crne Gore, izašlo na miran način. Smatra da će ovaj zakon donijeti pravnu sigurnost i pravnu jednakost.

Poslanik Slaven Radunović je izjavio da lično ne smatra da su poslanici DPS-a pojedinačno spremni da otimaju, ali da će glasanjem, vjerovatno i dobronamjerno, dovesti do toga. Smatra da se poslanici neće pobuniti ukoliko dođe do oduzimanja crkava Srpskoj pravoslavnoj crkvi, jer će u suprotnom biti smijenjeni sa funkcije. Naglasio je da Crnogorska pravoslavna crkva nije crkva, već se samo tako predstavlja.

Poslanica Daliborka Pejović je istakla da bi se osjećala tužno i ogorčeno kada bi joj ckrveno pitanje određivalo identitet i identitet njene partije. Istakla je da Predlog zakona donosi, ne samo pravnu sigurnost, nego i pravnu jednakost. Saopštila je da ne vidi problem u tome što ona kao Crnogorka želi da svaki građanin države Crne Gore bira gdje hoće, kako hoće i sa kim će da pravi vjersku zajednicu. Takođe, nije čula ni od jednog vjernika Sprske pravoslavne crkve da mu je neko zabranio da obavi svoju vjersku službu gdje želi. Pozvala je predstavnike Demokratskog fronta da predstavnike Crnogorske pravoslavne crkve ne nazivaju pogrdnim imenima.

Rektor Cetinjske bogoslovije, sveštenik Gojko Perović je ocijenio da su se u toku diskusije zaboravili prigovori Srpske pravoslavne crkve na Predlog zakona. Prigovori su sadržani na 92 strane i isključivo su pravne ili proceduralne prirode. Nije mu jasno kako će poslanici glasati za Predlog zakona ako do sada niko nije odgovorio na prigovore. Zakonom iz 1977. godine nije propisano da je registracija Crkve obavezna.

Poslanik dr Dragutin Papović je saopštio da je registracija obavezna u skladu sa članom 2 Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1977. kojim je propisano da osnivanje ili prestanak rada vjerske zajednice, odnosno njenog organa ili organizacije osnivač je dužan u roku od 15 dana prijaviti opštinskom organu uprave nadležnom za unutrašnje poslove.

Sveštenik Gojko Perović je naglasio da je u pitanju samo osnivanje ili prestanak rada vjerske zajednice, a Srpska pravoslavna crkva nije ponovno osnovana, niti je prestala sa radom.

Poslanik dr Dragutin Papović je upitao kada je osnovana Eparhija budimljansko-nikšićka. Naglasio je da u nadležnom organu, u skladu sa članom 2 Zakona iz 1977. nijesu evidentirane promjene crkvene organizacije Srpske pravoslavne crkve kada je došlo do mijenjanja granica Eparhije budimljansko-nikšićke i Mitropolije crnogorsko-primorske.

Gojko Perović je pojasnio da se promjenom granica eparhija Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori ne osniva nova crkva ili vjerska organizacija. Sveštenici i vjernici Srpske pravoslavne crkve, jednako kao i države Ujedinjenih nacija, priznaju državu Crnu Goru i poštuju njen kontinuitet sa svim prethodnim državnim organizacijama iako ne nosi ime, niti ima granice prethodnih država. Istom logikom se treba zapitati zašto Crna Gora ne priznaje kontinuitet Srpske pravoslavne crkve unutar crkvenih granica, ako su sve pravoslavne crkve u svijetu to učinile. Crna Gora se poziva da ima hiljadugodišnji kontinuitet državne tradicije, ali ne priznaje kontinuitet Srpske pravoslavne crkve. Dr Lazar Tomanović je 1910. godine, prilikom proglašenja Kraljevine Crne Gore na Cetinju, izjavio da je Cetinjska mitropolija jedina svetosavska episkopska stolica koja je do danas sačuvana i, kao takva, zakonita nasljednica Pečke patrijaršije. Upoznat je sa dokumentima u kojima se navodi da je Pravoslavna crkva u Crnoj Gori bila autokefalna, ali navodi da je u "Glasu Crnogorca" iz 1895. godine kralj Nikola Petrović objavio da je zetski gospodar Ivan Crnojević, osnovavši manastir na Cetinju obdario ga raznim dobrima, među kojima i velikim dijelom cetinjskog polja. Takođe, navodi se da je Cetinjski manastir, kroz zla vremena koja su prelazila iznad srpskog naroda, uspio da sačuva jedinu episkopsku stolicu od onih što je Sveti Sava podigao u srpskoj državi.

Poslanik dr Dragutin Papović je izjavio da je Srpska pravoslavna crkva od 1977. godine promijenila unutrašnju crkvenu organizaciju, a da to nije prijavila. Uzajamno poštovanje države i crkve se iskazuje kroz pravni status i verbalno uvažavanje. Izrazio je žaljenje što sveštenik Gojko Perović nije pročitao i drugi dio dokumenta iz 1895. godine, jer taj dio predstavlja suštinu. U drugom dijelu dokumenta se može uočiti da je svom crkvenom imovinom raspolagao Knjaz Nikola, što dovodi u pitanje tvrdnju da je ista pripadala crkvi. Prema zakonima iz tog perioda država je bila zadužena upravljanjem crkvene imovine, jer je bila njena. Takođe, prema Ustavu Svetog sinoda za Knjaževinu Crnu Goru iz 1904. godine sve odredbe Svetog sinoda postaju izvršne tek nakon što ih knjaz Crne Gore odobri. Odluka Sinoda iz 1918. godine je donešena bez saglasnosti Kralja Nikole, čak i na njegovo protivljenje. I nakon toga, prema odredbama Zakona o srpskoj pravoslavnoj crkvi iz 1929. godine za vrijeme kralja Aleksandra I Karađorđevića, imovina crkve i dalje ostaje u državnom vlasništvu. Članom 77 ovog Zakona propisano je da je Patrijaršijski savjet sastavljen, između ostalog, i od 12 svetovnih lica koja postavlja kralj ukazom, na predlog ministra pravde. Zbog navedenog, stava je da Srpska pravoslavna crkva nije principijelna kod prihvatanja argumenata, već to radi samo na način koji joj odgovara.

Sveštenik Gojko Perović je izjavio da je u tom vremenu ustrojenje države bilo "pravoslavna monarhija", kojom je vladao pravoslavni monarh. Podsjetio je da su se po naročitom crkvenom obredu na tron postavili i kralj Nikola i kralj Aleksandar. Informisao je da je Srpska pravoslavna crkva od 650 pravoslavnih objekata na teritoriji Crne Gore obnovila preko 400. Ukazao je da su pojedini pravoslavni objekti koje su zatekli bili izuzetno zapostavljeni. Međutim, istakao je da lično nije zadovoljan estetskim rješenjima kod manjeg broja obnovljenih pravoslavnih objekata.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je saopštio da su na poziv Mitropolije crnogorsko-primorske bili jedini državni organ koji je učestvovao u raspravi o Predlogu zakona koju je organizovala Mitropolija. Dio preporuka Venecijanske komisije je možda bio i posledica intervencije institucije Ombudsmana. U prvom talasu priče o potrebi donošenja ovog zakona, stav Ombudsmana je bio da se donesu dva zakona. Naglasio je da ne želi da se miješa u kanonske standarde i norme i da pravo ljudskih prava ne poznaje kanonske i nekanonske crkve. Bilo je nekoliko napomena i oštrih reakcija institucije Zaštitnika na Predlog zakona kada je u pitanju postupak lišenja imovine postojećih vlasnika crkvene imovine. Izbjegava se istaći da crkvena imovina u dužem vremenskom periodu nije uvijek bila vlasništvo jednog titulara. Ombudsman Siniša Bjeković je poručio da država ima pravo da zakonom uredi pitanje imovine. U ovom trenutku postoji političko opredjeljenje Vlade da se zakonom mijenja vlasnička struktura u konkretnom slučaju. Sa stanovišta

vladavine prava, zakon kao takav može donijeti promjenu vlasnika imovine, a postupak u kome se dokazivanje vrši mora biti potpuno pravičan i svi elementi postupka se moraju ispoštovati, što je ukazala i Venecijanska komisija, nakon čega je uslijedila revizija stava Vlade koja je potvrdila da se dokazni postupak u svemu mora izvesti po pravilima upravnog postupka, odnosno upravnog spora i druge vrste parničnog postupka, u konkretnom slučaju supsidijarne norme. Zaštitnik je najavio da će institucija Zaštitnika pažljivo pratiti način na koji se ta zakonska norma sprovodi u djelo. Naglasio je da mu današnja diskusija na sjednici Odbora vraća nadu u dijalog, jer je bila vrlo dostojanstvena, bez obzira što je u pojedinim momentima bila žustra i sarkastična, ali nije bilo govora mržnje, pogotovo kada se radi o pitanjima od javnog interesa. Iste ocjene važe i kada je u pitanju nedavno održani skup u Nikšiću.

Potpredsjednik Vlade Crne Gore Zoran Pažin je podsjetio na dio stava Venecijanske komisije u kojem se navodi: „Što se tiče važnog pitanja imovine vjerskih zajednica Venecijanska komisija razumije zabrinutost crnogorskih vlasti u pogledu uvođenja pravne sigurnosti i rješavanja pitanja moguće nezakonite/zloupotrebom izvršene, registracije na ime vjerskih zajednica iz 1990-ih godina niza vjerskih objekata koji mogu biti dio kulturne baštine Crne Gore. Tim prije zato što država prema članu 78 Ustava ima dužnost da štiti prirodnu i kulturnu baštinu zemlje. Venecijanska komisija pozdravlja u tom pogledu to što se rješenja predložena u ovom Nacrtu zakona oslanjaju na dugogodišnje pravne principe crnogorskog pravnog poretka i ne zasnivaju se na ad-hoc pravilima specifičnim za ovu situaciju“.

Potpredsjednik Pažin je naglasio da ovaj Predlog zakona otvara mogućnost zaštite na čak šest pravnih nivoa: u spornim situacijama vodiće se upravni postupak, nakon toga postoji mogućnost žalbe u drugom stepenu, nakon čega je moguće pokrenuti upravni spor, dok je poslije toga moguće vanrednim pravnim sredstvima otvoriti postupak pred Vrhovnim sudom, a nakon toga moguće je podnijeti ustavnu žalbu Ustavnom sudu. Kada se iscrpe svi djelotvorni lijekovi koje poznaje naš pravni sistem, moguće se obratiti Evropskom sudu za ljudska prava. Dakle, obezbjeđuje se najviši stepen garancija pravne sigurnosti svakom pravnom subjektu koji se osjeti ugrožen bilo kojom odredbom ovog zakona, zaključio je potpredsjednik Vlade i ministar pravde Zoran Pažin.

Poslanici Demokratskog fronta i članovi Odbora iz Demokratskog fronta su prije glasanja napustili sjednicu.

Nakon petosatne rasprave, Odbor je jednoglasno (sa šest glasova „za“) podržao Predlog zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica i predložio Skupštini da ga usvoji sa četiri Amandmana Odbora sa kojima se saglasio predstavnik predlagača.

Nakon rasprave, Odbor je na osnovu člana 69 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, podnio Skupštini

IZVJEŠTAJ

O RAZMATRANJU PREDLOGA ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA

Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, kao matični odbor, na 50. sjednici, održanoj 23. decembra 2019. godine razmotrio je PREDLOG ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA, koji je podnijela Vlada Crne Gore.

U skladu sa demokratskim principima i metodologijom rada Odbora za ljudska prava i slobode na sjednici su, pored članova Odbora, učestvovala ključne zainteresovane strane: ovlašteni predstavnici Predloga zakona- potpredsjednik Vlade Crne Gore za politički sistem, unutrašnju i vanjsku politiku i ministar pravde i ministar za ljudska i manjinska prava, predstavnici vjerskih zajednica u Crnoj Gori, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, ministar kulture, generalni direktor Direktorata za kulturnu baštinu u Ministarstvu kulture i 16

poslanika, koji su učestvovali u radu kao zainteresovani poslanici, u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore.

Sjednicu je pratila predstavnica Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, dok su iz Misije OEBS-a u Crnoj Gori obavijestili da u okviru svog mandata nemaju vjerska pitanja, a iz Predstavništva UN-a da su predstavnici koji prate rad Odbora na odmoru.

U uvodnom obrazloženju, predstavnik predlagača, ministar za ljudska i manjinska prava je saopštio:

- Predlog zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica je usaglašen sa najvišim međunarodnim standardima (Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa pratećom praksom Evropskog suda za ljudska prava, Smjernicama Venecijanske komisije i OEBS/ODIHR-a iz 2004. i 2014) i sa preporukama Venecijanske komisije.

- Predlogom zakona Vlada ispunjava svoju ustavnu i programsku obavezu da na podustavnom nivou uredi ovaj veoma važan aspekt ljudskih prava modernim zakonom koji će zamijeniti Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1977, a u vezi sa Pristupnim pregovorima sa Evropskom unijom, dodatno se unapređuje zakonska regulativa.

-U utvrđivanju Predloga zakona Vlada nije žurila, isti je dugo i pažljivo pripreman - Nacrt zakona pripremljen je 2015. godine i u okviru javne rasprave resorno ministarstvo je razmotrilo stotine komentara. Samo prošle godine održano je sedam okruglih stolova i nema vjerske zajednice i druge zainteresovane strane koja nije komentarisala Nacrt zakona. Osim toga, predstavnici Vlade su imali pojedinačne i iscrpne konsultacije sa svim vjerskim zajednicama i po ovim pitanjima postignut je veći stepen saglasnosti nego ikada ranije. Prihvaćeni su svi predlozi vjerskih zajednica koji su bili u skladu sa međunarodnim pravnim standardima i javnim interesom.

Novim Predlogom zakona, koji je veoma liberalan:

- svima se garantuje najveći stepen prava i sloboda, jednako se odnosi na sve vjerske zajednice i po prvi put u Crnoj Gori jasno se utvrđuje dokle sežu prava i obaveze vjerskih zajednica;

- na veoma liberalan način utvrđena je procedura registracije, odnosno evidencije vjerskih zajednica;

- kao kulturno dobro štiti se državna imovina koju koriste vjerske zajednice;

- vjerski objekti i zemljište koje koriste vjerske zajednice na teritoriji Crne Gore koji su izgrađeni, odnosno pribavljeni iz javnih prihoda države ili su bili u državnoj svojini do 1. decembra 1918. godine i za koje ne postoje dokazi o pravu svojine vjerskih zajednica, kao kulturna baština Crne Gore, biće upisani kao državna svojina. Međutim, ukoliko neka vjerska zajednica raspolaže dokazima da je na osnovu nekada ili danas važećih propisa postala vlasnik imovine, država će to priznati i poštovati.

Naglašeno je da su sve preporuke iz Mišljenja Venecijanske komisije iz juna 2019. prihvaćene i uvrštene u Predlog zakona, pa je, između ostalog:

- precizirano da djelovanje vjerskih zajednica može biti ograničeno samo ako je to neophodno u demokratskom društvu radi zaštite javne bezbjednosti, javnog poretka, zdravlja ili morala ili zaštite prava i sloboda drugih, pri čemu mjera ograničenja mora biti srazmjerna ovim vrijednostima;

- ostavljena sloboda prilikom registracije vjerskih zajednica, pri čemu je izričito utvrđeno da vjerska zajednica čiji je centar u inostranstvu nema obavezu da se registruje, već slobodno odlučuje o tome da li će zahtijevati upis u registar, s tim što neregistrovane vjerske zajednice ne mogu imati svojstvo pravnog lica;

- dozvoljava se registracija svake vjerske zajednice koja ima najmanje tri punoljetna vjernika koji ne moraju biti ni državljani Crne Gore ukoliko imaju odobren stalni boravak u skladu sa zakonom;

- uvode se dodatni uslovi u postupku sudske zabrane djelovanja vjerske zajednice koji se pokreće samo ako se legitimni cilj u interesu javne bezbjednosti, zaštite javnog poretka, zdravlja ili morala, ili zaštite prava i sloboda drugih, nije mogao postići blažim mjerama ograničenja;

- izričito je propisana mogućnost finansiranja vjerskih zajednica iz državnog budžeta i budžeta jedinica lokalne samouprave i

- nedvosmisleno je utvrđeno da će svako sporenje u vezi vlasništva nad vjerskom imovinom biti rješavano pred nadležnim sudom, kao i svaki drugi imovinski spor u skladu sa važećim zakonima u Crnoj Gori.

Predstavnik Crnogorsko-primorske mitropolije je saopštio da je sjednica Odbora za ljudska prava i slobode jedini skup ovakve vrste održan u poslednjih 20 godina, gdje je državni organ institucionalno i javno pozvao zainteresovane vjerske zajednice na razgovor. Podsjetio je da je Evropska komisija preporučila da se vodi istinski dijalog sa subjektima kojih se ovo pitanje tiče, pri tom misleći na otvoren, inkluzivan dijalog, uz poštovanje transparentnosti, a ne na tajne sastanke iza zatvorenih vrata i na separatne sastanke predstavnika državnih organa sa pojedinim crkvama i vjerskim zajednicama. Saopštio je da je tokom ove godine održan samo jedan sastanak predstavnika Vlade i Srpske pravoslavne crkve na kojem se razgovaralo o ovom Predlogu zakona, a da na sedam okrughih stolova prošle godine nijesu bili pozvani. Podsjetio je da je Vlada 5. decembra 2019. utvrdila Predlog zakona i da su oni prije utvrđivanja Predloga zakona dostavili primjedbe na 92 strane na koje nijesu dobili odgovore. Saopštio je da se sve dešava u atmosferi kada su druge crkve i vjerske zajednice potpisale ugovor sa Vladom Crne Gore, dok Srpska pravoslavna crkva nije, iako je 20. aprila 2012. sama uputila predlog ugovora Vladi. Osvrnuo se na tekst koji je Vlada objavila 22. decembra 2019. navodeći da se istim obmanjuje javnost u mnogim segmentima. Odbacio je optužbe iz Vlade da su oni bili protiv dijaloga.

Na navodjenje da je jedan od razloga zašto ugovor nije potpisan sa Crnogorsko-primorskom mitropolijom i taj što oni nijesu registrovani i evidentirani po postojećem Zakonu, postavio je pitanje po kom članu Zakona iz 1977. su trebali biti registrovani.

Saopštio je da do danas ne postoji zakon koji obavezuje tradicionalne vjerske zajednice u Crnoj Gori da se registruju, što jeste problem i zbog toga se i oni zalažu za donošenje novog zakona, ali je ovaj Predlog zakona loš.

Mišljenja je da primjedbe i preporuke Venecijanske komisije nijesu adekvatno inkorporirane u ovaj Predlog zakona, iako je dato 36 suštinskih primjedbi. Nije ispoštovana preporuka o inkluzivnom, otvorenom i institucionalnom dijalogu.

Smatra da Predlog zakona nije u saglasnosti sa Ustavom i jedinstvenim pravnim poretkom Crne Gore zbog diskriminatornih odredbi na koje su ukazali u primjedbama dostavljenim Vladi. Takođe, smatra da je kroz radikalne i brojne odredbe Predloga zakona suženo pravo na slobodu vjeroispovijesti u kolektivnom aspektu, a radikalno zadiranje u svojinska prava crkve je suprotno članu 1 Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, Ustavu Crne Gore, Zakonu o svojinsko pravnim odnosima, Zakonu o zaštiti kulturnih dobara, Zakonu o državnom premjeru i katastru nepokretnosti i ostalim pravno važećim aktima. Naglasio je da Mitropolija crnogorsko-primorska i druge eparhije Srpske pravoslavne crkve predlažu da se ne žuri sa ovakvim pravno neodrživim, neustavnim i diskriminatornim Predlogom zakona, već u dijalogu treba nastaviti sa donošenjem novog Predloga zakona usklađenog sa pravnim sistemom države, međunarodno pravnim aktima i Mišljenjem Venecijanske komisije, koji bi se mogao utvrditi za šest mjeseci.

Oni, sveštenici i vjernici Srpske pravoslavne crkve priznaju državu Crnu Goru i tvrde i znaju da ona ima kontinuitet države sa svim prethodnim državnim organizacijama, iako ona ne nosi ni ime ni granice prethodnih država. Ovo nije ni ustrojstvom ni imenom Socijalistička Republika Crna Gora. Ovo nije Zetska banovina, ovo nije Kraljevina Crna Gora niti Knjaževina, ovo nije srednjovjekovna Zeta, ali to ih ne sprečava da prepoznaju državno-pravni kontinuitet svih tih istorijskih i političkih tvorevina sa sadašnjom državom.

Kao prilog tome, takvom njegovom stavu da ovo jeste ista ona država od prije hiljadu godina iako nije ni pod imenom, ni pod granicama, ni pod političkim ustrojstvom, saopštio je još jedan obavezujući stav- ovu državu priznaju sve druge države članice Ujedinjenih nacija. Postavio je pitanje da li se zna da Srpsku pravoslavnu crkvu u njenim spoljašnjim i unutrašnjim granicama priznaju sve autokefalne crkve pravoslavne i, da li ljudima koji nijesu predstavnici vjerske organizacije nego države koja je sekularna, treba ikakav drugi argument osim toga da je Srpska pravoslavna crkva kanonska crkva.

Predstavnik Crnogorske pravoslavne crkve je istakao da su Crnogorska pravoslavna crkva i njeni vjernici diskriminirani po osnovu nacionalne crkvene pripadnosti i da im se onemogućava da služe u crkvama i manastirima koje su napravili njihovi preci i država Crna Gora. Naveo je da im je uskraćeno pravo ispovijedanja vjere i nacionalne pripadnosti, kao i upis u knjige krštenih u crkvama i manastirima. Takvo stanje traje od 1920-ih kada je ukinuta Crnogorska pravoslavna crkva koja je bila u Ustavu Knjaževine Crne Gore iz 1905, imala

svoj Sinod i bila upisana u kataloge pravoslavnih crkava, a prije svega Vaseljenske patrijaršije. Istakao je da od prisutnih predstavnika vjerskih zajednica jedino Sprska pravoslavna crkva u Crnoj Gori nije registrovana po Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1977. godine, već je registrovana u Republici Srbiji. Predloženim zakonom stvara se pravni osnov za rješavanje crkvenog imovinskog pitanja, na način da se nezakonito prepisana imovina na Beogradsku patrijaršiju, Mitropoliju i na sveštena lica, vrati državi Crnoj Gori. Zaključio je da Crnogorska pravoslavna crkva podržava usvajanje Predloga zakona koji je dobar pravni osnov za pravno rješenje ukupnog crnogorskog crkvenog pitanja i dobar odnos države i predstavnika svih vjera.

Predstavnik Islamske zajednice u Crnoj Gori je ukazao na neophodnost donošenja zakona jer sada vjerske zajednice u Crnoj Gori nemaju adekvatno uređen pravni status. Na sugestiju Islamske zajednice Predlogom zakona uređeno je evidentiranje vjerskih zajednica bez potrebe za donošenjem odluke o osnivanju, čime se omogućava potvrda kontinuiteta trajanja vjerskih zajednica. Islamska zajednica je potpisivanjem ugovora sa Vladom Crne Gore riješila pitanje imovine, a sklapanje ugovora kao rješenje imovinskog ili drugih pitanja od zajedničkog interesa prepoznato je članom 10 Predloga zakona. Ugovorima se prepoznaju specifičnosti vjerskih zajednica, a zakonom treba definisati temeljna pitanja. Pitanje poreskog oslobođanja i konkretne slučajeve u kojima će se to raditi potrebno je jasno definisati, kao što su to uredile države u regionu, da ne bi dolazilo do eventualnih zloupotreba. Tri vrste djelovanja Islamske zajednice (vjersko djelovanje, karitativne aktivnosti i obrazovanje) je neophodno detaljnije definisati Predlogom zakona. Poželjno bi bilo da se u Predlog zakon sahrana uvrsti kao vjerski obred van vjerskih objekata koji se vrši na zahtjev građana, a koji nema obavezu prijavljivanja organu državne uprave nadležnom za unutrašnje poslove.

Predstavnik Kotorske biskupije smatra da je donošenje zakona potrebno, a Predlog zakona je unaprijeđen u odnosu na tekst Nacrta, s tim što još uvijek postoje određena pitanja o kojima bi trebalo razgovarati radi pronalaska rješenja koja će biti u većoj mjeri prihvatljiva za sve.

Smatra da Predlogom zakona:

- pitanje prigovora savjesti nije dovoljno definisano i nije u skladu sa međunarodnim etičkim kodeksom,

- pitanje vlasništva crkvene imovine treba rješavati posebnim zakonskim rješenjem (*lex specialis*), jer je to kompleksno i slojevito pitanje, čime bi se rasteretilo pitanje slobode vjeroispovijesti. Takođe, pitanje vlasništva i brige o kulturnim dobrima nije dovoljno definisano,

- vjerskim zajednicama je onemogućeno formiranje osnovnih škola, što ne predstavlja savremeno zakonsko rješenje.

Predstavnik Jevrejske zajednice je podsjetio da su 2012. potpisali ugovor sa Vladom Crne Gore kojim su definisana osnovna prava Jevrejske zajednice i njen odnos sa Vladom i državom Crnom Gorom. Položaj vjerskih zajednica i njihova registracija definisana Zakonom

o položaju vjerskih zajednica iz 1977. nijesu u skladu sa međunarodnim standardima, jer sama registracija u Ministarstvu unutrašnjih poslova negativno djeluje kako na osnivače, tako i na članstvo vjerskih zajednica. Smatra dobrim što će se to u potpunosti promijeniti i što će registre, odnosno evidencije voditi drugi državni organ. Ukazao je da vjerske zajednice i crkve treba da budu odvojene od države, što ne znači da su vjerske zajednice i crkve države u državi, jer moraju poštovati sistem društva i države u kojoj djeluju. U ovom Predlogu zakona trebalo je preciznije regulisati prava vjerskih zajednica u okviru poreskog sistema. Kada je u pitanju imovina vjerskih zajednica, smatra da bi to trebalo riješiti posebnim zakonom ili podzakonskim aktom. Takođe, trebalo bi precizirati da jedno fizičko lice ili grupa fizičkih lica ne mogu biti osnivači više vjerskih zajednica.

Član Odbora iz Demokratskog fronta i poslanici Demokratskog fronta, koji su učestvovali u raspravi kao zainteresovani poslanici, u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, su ukazali na sledeće:

- Cilj donošenja zakona nije regulisanje prava na slobodu vjeroispovijesti ili uvjerenja, već se njime namjerava pljačkanje i otimanje crkvene imovine Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori, protivno svim međunarodnim aktima koji štite univerzalna ljudska prava, kao i pravo svojine. Utvrđivanje vlasništva državne imovine na način koji je definisan Predlogom zakona predstavlja izuzetno loše rješenje.

- Predlog zakona dijeli Crnu Goru, utiče na bezbjednosnu situaciju i ima za cilj da zaokruži utvrđivanje crnogorskog kulturnog, državnog i nacionalnog identiteta formiranjem Crnogorske autokefalne crkve. Paradoks je da građanska partija u partijskom programu ima za cilj obnavljanje crkve.

- Predlogom zakona se uređuju uvjerenja poput ateističkih, agnostičkih, filozofskih i nije primjereno da ta pitanja budu sadržana u istom Predlogu zakona kojim se uređuje sloboda vjeroispovijesti i pravni položaj vjerskih zajednica.

- Predlog zakona bi trebalo da se zove "Predlog zakona o pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica", a u nazivu "crkve" se uopšte ne pominju.

- Vlada Crne Gora nije potpisala ugovor jedino sa Mitropolijom crnogorsko-primorskom, čime se diskriminiše jedina kanonski priznata pravoslavna crkva u Crnoj Gori. Odredba o prikladnom ranom obavještanju Vlade o izboru novih episkopa nije mogla biti prihvaćena zbog nepovjerenja Srpske pravoslavne crkve prema vrhu vlasti u Crnoj Gori.

- Moderna pravna teorija je zasnovana na stanovištu da je srednjovjekovno regulisanje odnosa između crkve i vjerskih zajednica sa državom okončano 1779. godine kada je donesen Zakon o religijskim slobodama Virdžinije, čiji je autor Tomas Džeferson. U tom Zakonu se navodi da nijedan čovjek neće „patiti ili biti maltretiran” zbog svog religijskog uvjerenja. Predlog zakona u odnosu na ovaj pravni standard ima srednjovjekovni karakter i podstiče diskriminaciju čitave jedne vjerske zajednice.

- U pravoslavnom svijetu postoje jasna kanonska pravila o tome ko može činiti pravoslavnu crkvu. Srpska pravoslavna crkva u Crnoj Gori je jedina kanonski priznata religijska organizacija nad kojom vladajuća koalicija nema uticaja. 72% ukupne populacije u Crnoj Gori je pravoslavne vjeroispovijesti, od čega preko 90% podržava Srpsku pravoslavnu crkvu.

- Kontinuitet Pravoslavne crkve u Crnoj Gori ima Mitropolija crnogorsko-primorska. Pravoslavna crkva u Crnoj Gori je uvijek bila dio Srpske pravoslavne crkve, do momenta prestanka postojanja Pečke patrijaršije, a nakon ukidanja Pečke patrijaršije čekao se pogodan trenutak za ponovno ujedinjenje Srpske pravoslavne crkve.

- Mitropolija crnogorsko-primorska je mnogo učinila za obnavljanje pravoslavnih objekata u Crnoj Gori, jer je od 650 pravoslavnih objekata na teritoriji Crne Gore obnovljeno preko 400.

- Primijetna je konstantna medijska hajka na Srpsku pravoslavnu crkvu u Crnoj Gori, koja se često nepravedno optužuje da je faktor destabilizacije države.

- Ni u jednoj bivšoj državi Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nije primijenjena konfiskacija crkvene imovine, kao što se ovim Predlogom zakona planira u Crnoj Gori.

- Predlog zakona treba povući iz skupštinske procedure, jer je u Crnoj Gori prisutan sukob neviđenih razmjera i vjernici su skupom u Nikšiću iskazali spremnost za odbranu crkve i vjere.

Članovi Odbora iz Demokratske partije socijalista, poslanici iz vladajuće koalicije koji su učestvovali u raspravi kao zainteresovani poslanici, u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore i ovlašteni predstavnik predlagača Predloga zakona-potpredsjednik Vlade Crne Gore za politički sistem, unutrašnju i vanjsku politiku i ministar pravde su ukazali:

- Predlog zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica je iz korpusa osnovnih ljudskih prava i njime se garantuju najbolja rješenja u ovoj oblasti i propisuje da „*Sloboda vjeroispovijesti ili uvjerenja štiti teistička, neteistička i ateistička uvjerenja, kao i pravo da se, postupajući po sopstvenoj savjesti, ne ispoljava bilo kakva vjera ili uvjerenje.*“, što je u skladu sa Smjernicama OEBS-a o pravnom subjektivitetu vjerskih zajednica ili zajednica uvjerenja iz 2014. godine i Opštim komentarom 22 Odbora za ljudska prava Ujedinjenih nacija .

-“IZ SMJERNICA O PRAVNOM SUBJEKTIVITETU VJERSKIH ZAJEDNICA-OSCE/ODIHR-2014 (Uredjeno od strane ODIHR-a nakon usvajanja od strane Venecijanske komisije na njenoj 99. Plenarnoj sjednici, 13-14. jun 2014.):

DIO I -Sloboda vjeroispovijesti ili uvjerenja i generalno dopuštena ograničenja

Sloboda vjeroispovijesti ili uvjerenja je osnovno pravo, što je priznato u međunarodnim instrumentima i obavezama OEBS-a. Međunarodni standardi određuju da svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjere. Ovo pravo uključuje slobodu izražavanja vjere ili uvjerenja, bilo pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, kroz bogoslužjenje, podučavanje, praktičnim vršenjem ili poštovanjem.

(Medjunarodni pakt o građanskim i političkim pravima-ICCPR, čl. 18; Evropska konvencija o ljudskim pravima-ECHR, čl. 9; Američka konvencija o ljudskim pravima-ACHR, čl. 12; i Povelje o osnovnim pravima EU, čl. 10.)

- 1. Izraze „vjera“ i „uvjerenje“ treba široko tumačiti. Polazište za definisanje primjene slobode vjere ili uvjerenja moraju biti samodefinicija vjere ili uvjerenja, iako, naravno, vlast ima određenu nadležnost za primjenu nekog cilja, formalnog kriterijuma kako bi se utvrdilo jesu li zaista ti pojmovi primjenljivi u konkretnom slučaju. Postoji velika raznolikost vjere i uvjerenja. Sloboda vjere ili uvjerenja, dakle nije ograničena u svojoj primjeni na tradicionalne vjere i uvjerenja ili na vjere i uvjerenja sa institucionalnim karakteristikama ili praksama analognim onima tradicionalnih pogleda. Sloboda vjere ili uvjerenja štiti teistička, neteistička i ateistička uvjerenja, kao i pravo da se ne ispovijeda nikakva vjera ili uvjerenje.*
- 2. Sloboda vjere ili uvjerenja je usko povezana sa drugim ljudskim pravima i osnovnim slobodama, kao što su, posebno, sloboda izražavanja, sloboda okupljanja i udruživanja i pravo na nediskriminaciju.*
- 3. Sloboda da imaju ili da usvoje vjeru ili uvjerenje po svom izboru, što uključuje i pravo na promjenu vjere ili uvjerenja, ne može biti predmet bilo kakvih ograničenja.“*

Države članice OEBS-a u paragrafu 16.3 Bečkog dokumenta iz 1989. godine, opredijelile su se da „zajednicama vjernika koje praktikuju ili su spremne da praktikuju svoju vjeru unutar ustavnog okvira svojih država, odobre na njihov zahtjev, priznavanje statusa koji je za njih predviđen u njihovim zemljama“.

-U Zaključku Mišljenja Venecijanske komisije o Nacrtu zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom statusu vjerskih zajednica navodi se: „Venecijanska komisija pozdravlja istinske napore crnogorskih vlasti da zamijene Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1977. koji je pripremljen i usvojen u prethodnom režimu, novim Zakonom o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom statusu vjerskih zajednica, posebno iz dva razloga: prvo, moderna država Crna Gora, nakon nezavisnosti 2006. godine i prema Ustavu usvojenom u oktobru 2007. godine, djeluje u uslovima koji se fundamentalno razlikuju od pravnih, političkih i socijalnih uslova u vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Drugo, od usvajanja Zakona iz 1977. godine značajno su se razvili međunarodni standardi u oblasti slobode vjeroispovijesti ili uvjerenja. Obezbeđivanje novog pravnog okvira za ostvarivanje prava na slobodu vjeroispovijesti ili uvjerenja koje uzima u obzir postojeće i istorijske uslove u zemlji danas predstavlja neophodnost.“

- U istom dokumentu na 22 strane ukazuje se da Vladin dokument, donosi značajne pozitivne promjene postojećeg, zastarjelog zakonodavstva“ i da je usklađen sa međunarodnim okvirima.

- Svjesna neophodnosti regulisanja ovog pitanja, Vlada Crne Gore je prije pet godina formiranjem Radne grupe i ekspertske grupe odgovorno i temeljno pristupila pripremi normativnog akta kojim se reguliše sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti imajući u vidu da je ta sloboda jedno od temelja demokratskog društva i svjesna značaja koje ovo pitanje ima u svim savremenim modernim demokratskim političkim zajednicama. Pri tom, važno je istaći da su i države iz okruženja već donijele relevantne zakone u ovoj oblasti: Hrvatska- Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica - 2002, Srbija- Zakon o crkvama i verskim zajednicama- 2006. i Slovenija- Zakon o vjerskoj slobodi- 2007.

(Za sve članove Odbora za ljudska prava i slobode pripremljena je uporedna analiza odredaba ovih zakona poredjenjem sa rešenjima datim u Predlogu zakona.)

- Predlog zakona je nastavak crnogorske pravne tradicije u ovoj oblasti i isti prepoznaje državu Crnu Goru kao neutralnog i nepristrasnog garanta prava na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, a kroz odnos države i pojedinca potvrđuje se građanska matrica crnogorskog društva, odnosno da je građanin nosilac suvereniteta i da njegovo vjersko ili drugo uvjerenje ne može uticati na njegov položaj u društvu.

- Predlog zakona je značajno unaprijeđen, što je odraz velikog truda i potrebe Vlade i svih zainteresovanih strana da se u duhu tolerancije i uzajamnog razumijevanja dođe do rješenja koje će na najbolji način odgovoriti potrebama građana kada su u pitanju sloboda misli, savjesti, vjeroispovijesti ili uvjerenja, jer je to pravo od suštinskog značaja za demokratski život jedne zajednice i za prosperitet svih građana naše države.

- Predlog zakona, koji od vjerskih zajednica ne prihvata samo Pravoslavna Mitropolija crnogorsko-primorska, predstavlja početak novog poglavlja odnosa između države i vjerskih zajednica i jednako se odnosi na sve vjerske zajednice koje moraju uživati jednaka prava, ali se i zakoni Crne Gore moraju primjenjivati na sve i na čitavoj teritoriji države.

- Crna Gora ni prema jednoj vjerskoj zajednici nema naglašeno afirmativan ili negativan odnos i sve vjerske zajednice imale su pravo da potpišu ugovor sa državom za šta je potreban konsenzus i dobra volja sa obje strane, kao i uzajamno poštovanje i razumijevanje.

Vlada Crne Gore je sklopila ugovore sa Svetom stolicom, Islamskom zajednicom i Jevrejskom zajednicom, koje su priznale kontinuitet i pravni subjektivitet države Crne Gore i koje su se evidentirale u skladu sa važećim Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica, što Mitropolija crnogorsko-primorska Srpske pravoslavne crkve ne želi.

- Iako je Crna Gora ponudila iste ovakve uslove Srpskoj pravoslavnoj crkvi u Crnoj Gori, iz Crkve su se čuli argumenti da takvo rješenje predstavlja grubo narušavanje unutrašnjih crkvenih pravila i autonomije. Srpska pravoslavna crkva nije prihvatila potpisivanje sličnog ugovora, a kada je poslala Vladi predlog ugovora u nazivu dokumenta je navela Pravoslavna crkva u Crnoj Gori, iako u pravnom sistemu Crne Gore institucija pod tim

nazivom ne postoji. Tražili su da država prizna da Srpska pravoslavna crkva postoji u Crnoj Gori od 1219. što nije tačno, jer ni u Srbiji nemaju priznanje od 1219.

Ugovorom iz 2002. godine između Vlade Republike Hrvatske i Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj uređeno je pitanje ranog prikladnog obavještanja vrha hrvatske vlasti o izboru episkopa. U članu 16 Ugovora navodi se da kulturna i umjetnička baština Srpske pravoslavne crkve u Republici Hrvatskoj, te brojni dokumenti pohranjeni u arhivima Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj sačinjavaju dragocjeni dio cjelokupne kulturne baštine Republike Hrvatske. Ovim ugovorom je obuhvaćena samo teritorija Republike Hrvatske.

- Kada je riječ o načinu na koji je uknjižena Srpska pravoslavna crkva u katastar devedesetih godina, ne samo u ovom pravnom sistemu, nego i pravnim sistemima od ranije, da bi neko mogao da se poziva na svoje pravo svojine, koje djeluje erga omnes prema svima, radi se o apsolutnom pravu, moraju kumulativno biti ispunjena dva uslova. Jedan uslov je postojanje punovažnog pravnog osnova *iustus titulus*, što može biti ugovor o kupoprodaji, ugovor o poklonu, akt nasleđivanja, neka odluka državnog organa ili sudska odluka. Pored toga, mora biti ispunjen i drugi uslov koji se tiče upisa u katastar nepokretnosti. Ako izostaje jedan od ova dva kumulativna uslova onda pravni poredak mora otvoriti pitanje pravne valjanosti takvog upisa.

- U katastru postoji jedna vrsta haosa koji ne može ostati ako se želi napredak. Ne postoji nikakva loša namjera, posebno ne prema jednoj vjerskoj zajednici, u konkretnom slučaju prema crkvi. Postoji potreba za pravnom sigurnošću, što je ustavna obaveza Vlade na kojoj Vlada mora da istraje, jer je pravna sigurnost najvažniji aspekt vladavine prava.

- U vezi sa prigovorima Mitropolije crnogorsko-primorske, saopšteno je da su predstavnici Vlade veoma pažljivo pročitali 92 stranice prigovora i da se samo mali dio primjedbi odnosi na preporuke Venecijanske komisije. Primjedbe koje su se odnosile na preporuke Venecijanske komisije u najvećem dijelu uvrštene su u tekst inoviranog Predloga zakona.

- Registracija vjerskih zajednica je pitanje pravnog subjektiviteta. Nije moguće postojanje pravnih lica bez upisa u odgovarajući javni registar, a Srpska pravoslavna crkva godinama ne želi da bude upisana u javne registre. Stvar je slobodno izražene volje svake vjerske zajednice da li će to zatražiti ili ne, s tim što one vjerske zajednice koje su već sada evidentirane u odgovarajućim javnim knjigama nastavljaju svoj pravni život na način što se bez daljih formalnosti prenosi njihov pravni status u odgovarajuću evidenciju. One vjerske zajednice koje to ne žele, ipak mogu naknadno da iskažu svoju potrebu za registracijom, što je najliberalniji mogući pristup ovom pitanju. Međutim, one vjerske zajednice koje ne žele da nadležni državni organ evidentira podatke o njihovom imenu, sjedištu, adresi i zastupniku, neće imati sve pogodnosti koje uživaju registrovana pravna lica, odnosno neće imati status pravnog lica.

- Mitropolija crnogorsko-primorska je i po članu 2 važećeg Zakona iz 1977. bila dužna da se registruje. Član 2 važećeg Zakona je bio i ostao najznačajniji u vezi sa pravnim položajem vjerskih zajednica, kojim je utvrđeno da je ista dužna da izvrši upis u javni registar. Srpska pravoslavna crkva je od 1977. u Crnoj Gori izmijenila unutrašnju organizaciju i nije to prijavila. Pored toga 1977. postojala je Kotorska biskupija, Barska biskupija, Islamska zajednica- nakon obnove nezavisnosti 2006. opet u skladu sa ovim Zakonom, sve su se prijavile. Poštovanje države i crkve jedne prema drugoj se iskazuje kroz pravni status, a uvažavanje države Crne Gore od strane vjerskih zajednica, prije svega, gleda se kroz poštovanje Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica. Od strane Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori, nažalost, toga nije bilo. Iz Vlade je to traženo, a iz Mitropolije su odgovorili da država treba da se registruje u Mitropoliji. Da li je to bio primjer uvažavanja?

- U vezi sa poreskim pitanjima, saopšteno je da ovaj Predlog zakona ne može da bude prenormiran, jer se istim uređuju ljudska prava, dok se poreska prava uređuju poreskim zakonima. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa drugim državnim organima, prvenstveno Poreskom upravom, spremno je da nastavi dijalog sa vjerskim zajednicama o načinu regulisanja ovih pitanja.

- U Predlogu zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica i zakonima u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji na sličan način je regulisano finansiranje vjerskih zajednica.

Važno je ukazati da je u tački 38 Smjernica OEBS-a o pravnom subjektivitetu vjerskih zajednica ili zajednica uvjerenja iz 2014. godine propisano: „*Države mogu odobriti određene privilegije za vjerske zajednice ili organizacije, odnosno zajednice ili organizacije uvjerenja. Takvi primjeri su finansijske subvencije, isplata finansijskih doprinosa vjerskim zajednicama ili zajednicama uvjerenja kroz porezni sustav, ili osiguravanje članstva u javnim emiterima...*“

Takođe, Predlogom zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica, kao i zakonima u Hrvatskoj i Srbiji propisane su određene privilegije za vjerske zajednice koje im države mogu odobriti (djelimično ili potpuno oslobađanje poreskih i drugih obaveza, mogućnost oslobađanja odgovarajućih poreskih obaveza za fizička i pravna lica koja daju priloge vjerskoj zajednici, u skladu sa zakonom).

- Kada su u pitanju vjerske škole, svi nivoi obrazovanja su tretirani ovim Predlogom zakona, osim osnovnih škola. Venecijanska komisija je sugerisala da se ovo pitanje razmotri rekavši da razumije ukoliko postoji potreba u Crnoj Gori da se u ovoj fazi društvenog razvoja ne ulazi u osnivanje osnovnih škola od strane vjerskih zajednica. Stav Vlade Crne Gore je da u ovoj fazi i šestogodišnjem uzrastu djeca ne treba da budu dijeljena, već svi zajedno treba da pohađaju državne osnovne škole, jer je osnovna škola po Ustavu Crne Gore obavezna.

- U vezi sa praksom u kojoj se dešavalo da je jedno lice osnivač više vjerskih zajednica, ocijenjeno je da je to očigledno neka vrsta do sada prisutne zloupotrebe što je više administrativno, nego pitanje ljudskih prava i sloboda, koje će biti riješeno u narednom periodu.

- Povodom lex specialis-a za imovinska pitanja, pojašnjeno je da u pravnom sistemu već postoji Zakon o svojinsko pravnim odnosima koji u značajnoj mjeri uređuje pitanja

stvarnih prava, među njima i svojine, dok se ovim Predlogom zakona prepoznaje samo jedna nedorečenost našeg pravnog sistema za imovinu vjerskih zajednica do 1918. godine, što je odraz specifičnih istorijskih okolnosti prisutnih u Crnoj Gori u prethodnih 100 godina.

- Kada je riječ o regulisanju imovine, što izaziva i najviše polemike u javnosti, Mišljenjem Venecijanske komisije nedvosmisleno je potvrđeno pravo Crne Gore da donese moderan i dobar zakon, kojim će zaštititi imovinu i kulturno blago koje pripada svim građanima Crne Gore.

U Mišljenju Venecijanske komisije navodi se: „Što se tiče važnog pitanja imovine vjerskih zajednica Venecijanska komisija razumije zabrinutost crnogorskih vlasti u pogledu uvođenja pravne sigurnosti i rješavanja pitanja moguće nezakonite/zloupotrebom izvršene, registracije na ime vjerskih zajednica iz 1990-ih godina niza vjerskih objekata koji mogu biti dio kulturne baštine Crne Gore. Tim prije zato što država prema članu 78 Ustava ima dužnost da štiti prirodnu i kulturnu baštinu zemlje. Venecijanska komisija pozdravlja u tom pogledu to što se rješenja predložena u ovom Nacrtu zakona oslanjaju na dugogodišnje pravne principe crnogorskog pravnog poretka i ne zasnivaju se na ad-hoc pravilima specifičnim za ovu situaciju“.

- Država ima pravo da zakonom uredi pitanje imovine i u ovom trenutku opredjeljenje Vlade je da se zakonom, sa stanovišta vladavine prava, može donijeti promjena vlasnika imovine, a postupak u kome se dokazivanje vrši mora biti potpuno pravičan i svi elementi postupka se moraju ispoštovati, što je ukazala i Venecijanska komisija, nakon čega je Vlada, u Predlogu zakona koji je utvrdila na sjednici 5. decembra 2019. i koji je u skupštinskoj proceduri, na Preporuku Venecijanske komisije, dodala novi član 64 kojim je propisano:

„Po pravosnažnosti odluke kojom se vrši upis prava državne svojine u katastar nepokretnosti u skladu sa članom 62 st. 1 i 2 ovog zakona, vjerska zajednica nastavlja sa korišćenjem objekata i zemljišta koji su predmet upisa do odluke državnog organa nadležnog za odlučivanje o državini, korišćenju i raspolaganju ovim objektima i zemljištem.“

Na ovaj način se pravni sistem u ovoj oblasti uređuje u skladu sa međunarodnim pravnim standardima.

- Kada su u pitanju pravne garancije vjerskih zajednica koje su korisnici imovine, hramova, zemljišta i drugih nepokretnosti koje su od značaja kao kulturno dobro, ispunjavajući preporuke Venecijanske komisije, garantuju se sva pravila dokazivanja i dokazni standardi koji su propisani Zakonom o upravnom postupku, a supsidijarno i Zakonom o parničnom postupku.

Prema tome, garantuje se pravna sigurnost svakoj vjerskoj zajednici i radi se samo o uvođenju pravnog reda u imovinske podatke vjerskih zajednica i utvrđivanju šta predstavlja a šta ne predstavlja državnu svojinu. Ovim propisom ne oduzima se imovina niti jednoj vjerskoj zajednici, već naprotiv, štiti se pravo svojine svim vjerskim zajednicama koje dokažu da imaju pravo svojine na vjerskim objektima i zemljištu.

- Predlog zakona treba da osigura zaštitu vjerskih objekata koji predstavljaju kulturno dobro i država prihvata odgovornost da štiti kulturnu baštinu koja pripada svim građanima. Poređenja radi, 1905. godine zakonom je Francuska uredila da su sve crkve izgrađene prije 1905. godine državna svojina. Hram Svetog Save u Beogradu upisan je na Republiku Srbiju, a Ruska Federacija je upisana kao vlasnik crkvene imovine.

- Potpuno su neosnovane i neutemeljene spekulacije da Vlada ima namjeru da bilo koga iseljava iz hramova, da bilo kome otima hramove. Naprotiv, eksplicitno je rečeno, u navedenom članu 64 ovog Predloga zakona, da vjerske zajednice koje su korisnici hramova i drugih nepokretnosti nastavljaju da koriste ove objekte do odluke državnog organa nadležnog za pitanje državnine, korišćenja i raspolaganja državnom imovinom.

-Ne događa se ništa što bi značilo onemogućavanje vjernika da uživaju svoja prava na slobodu vjeroispovijesti, samo se uređuje pravni sistem u ovoj oblasti u skladu sa najvišim međunarodnim pravnim standardima. Propisuje se rok u kojem je organ uprave nadležan za poslove imovine dužan da popiše sve ove objekte, nakon čega kreće postupak prijavljivanja, odnosno zahtjeva za vođenje odgovarajućeg upravnog postupka, pred organom uprave nadležnim za poslove katastra, pri čemu je taj organ dužan da, bez odlaganja, obavijesti vjersku zajednicu koja je u pitanju, kako bi imala priliku da ostvaruje sva svoja procesna prava.

- Predlog zakona otvara mogućnost zaštite na, čak, šest pravnih nivoa: u spornim situacijama vodiće se upravni postupak, nakon toga postoji mogućnost žalbe u drugom stepenu, nakon čega je moguće pokrenuti upravni spor, dok je poslije toga moguće vanrednim pravnim sredstvima otvoriti postupak pred Vrhovnim sudom, a nakon toga moguće je podnijeti ustavnu žalbu Ustavnom sudu. Kada se iscrpe svi djelotvorni lijekovi koje poznaje naš pravni sistem, moguće se obratiti Evropskom sudu za ljudska prava, čime se obezbjeđuje najviši stepen garancija pravne sigurnosti svakom pravnom subjektu koji se osjeti ugrožen bilo kojom odredbom ovog zakona.

- Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore je naglasio da ne želi da se miješa u kanonske standarde i norme i da pravo ljudskih prava ne poznaje kanonske i nekanonske crkve. Najavio da će institucija Zaštitnika pažljivo pratiti način na koji će se zakonske norme koje se tiču imovine sprovoditi u djelo.

- Usvajanjem Predloga zakona ne dijele se građani Crne Gore, neće se proizvesti bezbjednosne posledice jer se iz mnogo težih situacija izašlo na miran način, a građani Crne Gore treba da dobiju zakon koji će biti zalog budućnosti, a ne samo odgovor na ono što je prošlost.

Prije svega, namjera države Crne Gore je da

-s jedne strane, ovim Predlogom zakona na najbolji način uredi odnose države i vjerskih zajednica u skladu s evropskim standardima,

- a s druge strane, imajući u vidu istorijski značaj ovog Predloga zakonskog teksta, njegovim usvajanjem učini završni korak na istorijskom putu kulturne emancipacije Crne

Gore, započet obnovom nezavisnosti 2006. godine i usvajanjem novog, modernog Ustava 2007. godine.

Rasprava na Odboru je pokazala da u Crnoj Gori postoji dovoljno političke zrelosti da i o onim političkim pitanjima i stavovima u kojima postoje značajne razlike može da se vodi dostojanstven dijalog, uz međusobno uvažavanje, pa i kada se zakon usvoji - biće potrebno razgovarati, za šta su iskazali spremnost iz Vlade Crne Gore, jer to i jeste otvoreni i kontinuirani dijalog koji pominje i Venecijanska komisija.

Takodje, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore je naglasio da mu diskusija na sjednici Odbora za ljudska prava i slobode povodom Predloga zakona vraća nadu u dijalog, jer je bila vrlo dostojanstvena, kao i skup koji je dva dana prije održan u Nikšiću.

Uoči glasanja, članovi Odbora za ljudska prava i slobode iz Demokratskog fronta i poslanici Demokratskog fronta, koji su učestvovali u radu sjednice u skladu sa članom 55 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, napustili su sjednicu Odbora.

Nakon uvodnih napomena predstavnika predlagača i rasprave, Odbor je jednoglasno (sa šest glasova "za") podržao Predlog zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica i predlaže Skupštini da ga usvoji, sa četiri Amandmana koje je Odbor podnio.

Amandman 1

U članu 17 riječi: „ljudskih prava i sloboda” zamjenjuju se riječima: „ljudskih i manjinskih prava”.

Amandman 2

U članu 45 stav 3 poslije riječi „osvještenje” dodaje se znak interpunkcije “,” i riječ „sahrana”.

Amandman 3

U članu 58 u uvodnoj rečenici stava 1 poslije riječi „kaznom“ dodaju se riječi: „u iznosu”.

U stavu 2 poslije riječi „kaznom“ dodaju se riječi: „u iznosu”.

U stavu 3 poslije riječi „kaznom“ dodaju se riječi: „u iznosu”.

Amandman 4

U članu 59 u uvodnoj rečenici stava 1 poslije riječi „kaznom“ dodaju se riječi: „u iznosu“.

Sa Amandmanima Odbora (četiri) saglasio se predstavnik predlagača, pa isti, shodno članu 150 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, postaju sastavni dio teksta Predloga zakona.

Takođe, Odbor je konstatovao da u Predlogu zakona postoje pravno - tehničke greške koje je potrebno korigovati.

Sa konstatacijom Odbora saglasio se predstavnik predlagača, pa na taj način, korigovane odredbe postaju sastavni dio ovog Predloga zakona.

U pitanju su sljedeće pravno - tehničke korekcije:

U članu 6 u stavu 1 riječ „vjeroispovjesti” zamjenjuje se riječju „vjeroispovijesti”.

U članu 7 u stavu 3 potrebno je ispravno navesti, umjesto brojeva od 1- 4. alineje, u skladu sa Pravno-tehničkim pravilima za izradu propisa.

U članu 19 u stavu 2 riječi: „vjerske zajednice” zamjenjuju se riječima: „vjerska zajednica”.

U članu 28 u stavu 1 riječ „sprječava” zamjenjuje se riječju „sprečava”.

U članu 35 u stavu 1 poslije riječi „obezbjeduje“ riječ „sredstava“ zamjenjuje se riječju „sredstva“.

U članu 54 postojeće dvije rečenice sadržane u stavu 1 potrebno je razdvojiti u dva stava (stav 1 i stav 2), a dosadašnji stav 2 postaje stav 3, s obzirom da svaka rečenica u jednom članu treba da bude novi stav i da stav treba da počne novim redom.

Za izvjestioca Odbora na sjednici Skupštine određena je poslanica Žana Filipović, članica Odbora.

DRUGA TAČKA- TEKUĆA PITANJA

U okviru ove tačke dnevnog reda članovi Odbora nijesu imali predloge i teme o kojima bi se vodila rasprava.

Sjednica je završena u 14 sati i 45 minuta.

ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA
Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA
dr Halil Duković